

**Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації**

**Комунальний заклад «Харківський спеціальний
навчально-виховний комплекс ім. В. Г. Короленка»
Харківської обласної ради**

**Дитина
з сенсорними дефектами –
це особистість
у сучасному суспільстві**

*Якщо дитина,
перебуваючи в школі даного типу,
не фіксує уваги на своїх дефектах,
має можливість відчутти себе
не гіршою за інших, то можна
стверджувати, що працівникам
цього закладу вдалося її від негативних
емоцій, психотравмуючих ситуацій,
зняти відчуття психічного дискомфорту...*

Зміст

Вступ	4
Проблеми сучасної дефектології	6
Класифікація груп людей з особливими освітніми потребами	7
Дитяча дефективність - в психології та педагогіці	8
Соціально-психологічна основа виховання дитини з особливими освітніми проблемами	10
Сенсорне виховання дітей	11
Аспекти корекційної роботи	15
Педагогічний аспект	16
Психологічний аспект	17
Методичні аспекти	17
Виховання, навчання та розвиток дітей з особливими освітніми потребами	20
Специфіка сенсорного виховання як засоби соціальної адаптації дітей з порушенням зору.	25
Висновок	32
З досвіду роботи	33
Список використаної літератури	73

Вступ

Всебічний гармонійний розвиток дітей з особливими освітніми потребами, підготовка їх до життя в сучасному суспільстві є однією з головних задач спеціального інтернатного навчального закладу.

На сьогодні спеціальна освіта в Україні зазнає радикальних змін. В сучасних умовах демократизації суспільства активізувалися процеси перебудови освітньої галузі спеціальної педагогіки, яка перебуває у постійному русі й оновленні. Удосконалюється структура інтернатних навчальних закладів і система освіти в цілому, зростає потреба у проведенні випереджаючих, прогностичних експериментів із різних аспектів комплексної реабілітації, створення шкіл нової генерації на базі інтернатних навчальних закладів.

Не менш важливими проблемами є створення умов для стабільного функціонування нині діючої системи спеціальної освіти всіх категорій дітей-інвалідів і дітей із порушеннями розвитку, проектування системи спеціальної освіти у XXI століття, що зумовлюється складною демографічною, екологічною та геополітичною ситуацією, поглибленням негативної тенденції зростання захворюваності серед дітей, збільшення кількості дітей-інвалідів, дітей із порушенням розвитку (особливо розумового).

Вкрай гостро постає питання соціальної адаптації та соціально-психологічної реабілітації дітей-інвалідів. На сьогодні інтернатні навчальні заклади не в задовільному обсязі вирішують ці проблеми. Відповідно до законодавства України про освіту, про основи соціальної захищеності інвалідів, діти з особливими освітніми потребами мають право на навчання й виховання. Що забезпечує їх гідність, сприяють набуттю віри в себе, створюють передумови для органічної інтеграції в суспільство. Для часткового розв'язання цих питань необхідно активізувати роботу щодо створення умов для здобуття цією категорією дітей якісної освіти, основ професійно-трудової підготовки, що допоможе адаптувати таких дітей до соціуму.

Одним із самих делікатних напрямків у педагогічній науці й освітній практиці є область корекційної педагогіки.

Сьогодні організація системи корекційного навчання і виховання, соціальної адаптації й інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку - одна з актуальніших і найбільш складних теоретичних і практичних проблем.

Корекційна освітня система як один з компонентів громадського

життя перетерпіла за останні роки зміни. Процеси трансформації в інтернатних і корекційних освітніх установах відбувається сьогодні в декілька напрямків, впливаючи тим самим на мети, структуру і зміст освіти.

Протягом останніх років для системи корекційної освіти стало характерними відхід від уніфікованості, прагнення до різноманіття в усьому: у типах і видах освітніх установ і освітніх програм, у варіантах навчальних планів і підручників, у формах навчання, виховання дітей і підготовки педагогічних кадрів.

Проблеми сучасної дефектології

Своєрідність у розвитку дитини з особливими освітніми потребами має межі. Компенсація, як реакція особистості на дефект, дає початок новим процесам розвитку, заміщає, надбудовує, вирівнює психологічні функції. Багато чого з того, що притаманне нормальному розвитку, зникає чи згортається через дефект. Створюється новий, особливий тип розвитку.

Таким чином, процес розвитку дитини з особливими освітніми потребами двояко соціально обумовлений: соціальна реалізація дефекту (почуття малоцінності) є одна сторона соціальної обумовленості розвитку, соціальна спрямованість компенсації на пристосування до тих умов середовища, що створено і склалися в розрахунку на нормальний людський тип, складає її другу сторону. Глибока своєрідність шляху і способу розвитку при спільності кінцевих цілях та формах у дітей з особливими освітніми потребами і нормальних від найбільш схематичної форми соціальної обумовленості цього процесу. Звідси подвійна перспектива минулого і майбутнього у вивченні розвитку, ускладненого дефектом. Оскільки кінцевий і початковий пункти цього розвитку обумовлені соціально, остільки обов'язкове розуміння кожного його моменту не тільки в зв'язку з минулим, але й у зв'язку з майбутнім. Поряд з поняттям компенсації, як основної форми подібного розвитку, вводиться поняття спрямованості на майбутнє, і весь процес у цілому з'являється перед нами як єдиний процес, що йде вперед з об'єктивною необхідністю, яка спрямована до кінцевого результату, заздалегідь поставленої вимогами соціального буття. Особистість розвивається як єдине ціле, що має особливі закони, а не як окремі функції, з яких кожна розвивається в силу особливої тенденції.

Цей закон однаково стосується як соматика та психіки, так і медицини та педагогіки. У медицині все твердіше встановлюється погляд, відповідно до якого єдиним критерієм здоров'я чи хвороби є соматика.

В. Штерн висуває положення: частки функції можуть представляти відхилення від норми. Особистість організму в цілому належить до зовсім нормального типу.

Класифікація груп людей з особливими освітніми потребами

За міжнародною класифікацією людей з вадами розвитку поділяють на наступні групи:

1. Проблеми слуху
2. Проблеми зору
3. Проблеми опорно-рухового апарату
4. Діабет, епілепсія, астма
5. Загальні захворювання
6. Порушення або затримка психічного розвитку

Групи також можна поділити за наступною ознакою:

- ◆ користувачі інвалідним візком;
- ◆ люди, які використовують палицю або подібний інструмент для пересування більше, ніж шість місяців;
- ◆ люди, які мають труднощі з функціональною активністю;
- ◆ люди, які мають труднощі з інструментальною активністю;
- ◆ люди, які мають затримку в розвитку, є розумово або емоційно відсталими.

Крім того, всіх людей з особливими потребами можна поділити на дві психологічні групи:

Люди з особливими потребами, що прагнуть розвитку і люди з особливими потребами, що бачать себе недієздатними.

Дослідники-дефектологи вважають, що ***дитина з дефектом не є неодмінно дефективна дитина***. Від результату соціальної компенсації, тобто кінцевого формування її особистості в цілому, залежить ступінь її дефективності та нормальності. Сама по собі сліпота, глухота та інші дефекти не роблять ще свого носія дефективним. Заміщення і компенсація функцій не тільки мають місце, не тільки досягають іноді величезних розмірів, створюючи з дефектів таланту, але і неодмінно, як закон, виникають у виді прагнень і тенденцій там, де є дефект. Положення Штерна є положення про принципову можливість соціальної компенсації там, де пряма компенсація неможлива, тобто про можливість повного в принципі наближення дефективної дитини до нормального типу, до завоювання соціальної повноцінності.

У тих системах психології, що у центрі ставлять поняття цілісної особистості, ідея понадкомпенсації відіграє домінуючу роль. Широко розповсюджений та дуже впливовий в Європі й Америці

психологічний напрямок, створений школою австрійського психіатра Адлера що називає себе індивідуальною психологією, тобто психологією особистості. Понадкомпенсація не є яке-небудь рідке чи виняткове явище в житті організму.

Для теорії і практики виховання дитини з дефектами слуху, зору і т.п. навчання про понадкомпенсації має фундаментальне значення, служить психологічним базисом. Які перспективи відкриваються перед педагогом, коли він довідається, що дефект є не тільки мінус, недолік, слабкість, але і плюс, джерело сили та здібностей, що в ньому є якийсь позитивний зміст. По суті, психологія давно вчила цьому, педагоги давно це знали, але тільки тепер з науковою точністю сформульований найголовніший закон: дитина буде хотіти все бачити, якщо вона короткозора, все чути, якщо в неї аномалія слуху; буде хотіти говорити, якщо в неї вади.

Виховання дітей з різними дефектами повинне базуватися на тім, що одночасно з дефектом дані є і психологічні тенденції протилежного напрямку, дані компенсаторні можливості для подолання дефекту, що саме вони виступають на перший план у розвитку дитини і повинні бути включені у виховний процес як його рушійна сила. Побудувати весь виховний процес по лінії природних тенденцій до понадкомпенсації - значить не пом'якшувати тих труднощів, що виникають в наслідок дефекту, а напружувати всі сили для його компенсації, висувати тільки ті задачі й у тім порядку, які відповідають поступовості становлення всієї особистості під новим кутом. Позитивні сили, що приводяться в дію дефектом, були остеронь від виховання. Психологи і педагоги не знали закону Адлера про протилежність органічно даної недостатності та психологічних прагнень до компенсації, враховували тільки недоліки. Не знали, що дефект не тільки психічна бідність, але і джерело багатства; не тільки слабкість, але і джерело сили.

Дитяча дефективність – в психології та педагогіці

Усякий тілесний недолік - будь те сліпота, чи глухота, вроджені вади розумового розвитку - не тільки змінює відношення людини до світу, але насамперед позначається на відносинах з людьми.

Основне положення традиційної спеціальної педагогіки щодо дітей з особливими освітніми потребами сформульоване Куртманом. Він вважає, що сліпого, глухонімого та з вадами розумового розвитку

не можна міряти тією ж мірою, що і нормального. У цьому альфа й омега не тільки загальнопоширеної теорії, але і майже всієї європейської практики виховання дітей з особливими освітніми потребами. Ми ж затверджуємо саме зворотне психологічне і педагогічне положення: сліпого, глухонімого та з вадами розумового розвитку можна і потрібно міряти тією ж мірою, що і нормального.

Всякий дефект, тобто який-небудь тілесний недолік, ставить організм перед задачею перебороти цей дефект, заповнити недолік, компенсувати збиток, принесений ним. Таким чином, вплив дефекту завжди двоякий і суперечливий: з одного боку, він послаблює організм, підриває його діяльність, є мінусом; з іншого боку - саме тому, що він ускладнює і порушує діяльність організму, він служить стимулом до підвищеного розвитку інших функцій організму, він штовхає, спонукує організм до посиленої діяльності, що могла б компенсувати недолік, перебороти ускладнення. Це загальний закон, який однаково застосований до біології і психології організму: мінус дефекту перетворюється в плюс компенсації, тобто недолік виявляється стимулом підвищеного розвитку і діяльності. ***Розрізняють два основних види компенсації:*** пряму, чи органічну, і непряму, чи психічну. Перша має місце здебільшого при ушкодженні чи видаленні одного з парних органів. Там, де пряма компенсація неможлива, задачу бере на себе центральна нервова система і психічний апарат людини, створюючи над органом захисну надбудову з вищих функцій, що забезпечують його роботу. На думку А. Адлера, відчуття дефективності органів служить для індивіда постійним стимулом до розвитку психології.

Виховання дитини з тим чи іншим фізичним дефектом спирається звичайно на непряму, психічну, компенсацію, тому що пряма, органічна, компенсація сліпоти, глухоти і т.п. недоліків неможлива.

Усякий дефект варто розглядати з погляду його відносин до центральної нервової системи і психічного апарату дитини. У діяльності нервової системи розрізняють три окремих апарати, що виконують різні функції: сприймаючий апарат (пов'язаний з органами почуттів), відповідний, чи працюючий, апарат (пов'язаний з робочими органами тіла тощо) і центральна нервова система. Недолік кожного з трьох апаратів по різному впливає на розвиток дитини і її виховання. ***Відповідно до цього слід розрізняти три основних типи дефекту:*** ушкодження чи недолік сприймаючих органів (сліпота,

глухота, сліпоглухота), ушкодження робочих органів (каліки) і недолік ушкодження центральної нервової системи (з вадами розумового розвитку). Не тільки тип дефекту, але і тип компенсації у всіх трьох випадках буде різний.

Усяке виховання, зводиться до встановлення деяких нових форм, до вироблення умовних реакцій або умовних рефлексів. З боку фізіології принципово не існує ніякої різниці між вихованням дитини з особливими освітніми потребами і вихованням нормальної дитини. В одному з найважливіших для педагогіки положень сучасної експериментальної фізіології говориться про те, що умовні форми поведінки (умовні рефлексі) зав'язуються принципово однаковою чином з різними органами почуттів. Важливо не те, щоб сліпий бачив літери, важливо, щоб він умів читати. Важливо, що сліпий читає зовсім у такий же спосіб, яким читаємо і ми, і навчається цьому так само, як нормальна дитина. Тому *формула Куртмана*, в якій говориться, що сліпому, глухому і з вадами розумового розвитку не можна міряти тією ж мірою, що і нормального, повинна бути замінена на зворотною: до сліпої, глухонімої і т.п. дитини, з погляду психології та педагогіки, повинне підходити з тією ж мірою, що і до нормальної дитини. Однак спосіб розвитку і виховання в дитини з особливими освітніми потребами істотно інший, чим у нормальної, і тому техніка навчання дитини з дефектом при абсолютній принциповій тотожності психологічної природи цього процесу у навчанні нормальної дитини буде завжди відрізнятися глибокою своєрідністю. Читати очима і читати взагалі принципово те саме, але технічно глибоко відмінно одне від іншого. Це і викликає необхідність створення спеціальної системи виховання і навчання дитини з особливими освітніми потребами (сурдо- і тифлопедагогіки, тобто педагогіки сліпої і глухої дитини, і т.д.). Різниця способу, техніки, формальних навичок при абсолютній тотожності змісту будь-якого виховного й освітнього процесу - це основний принцип спеціального виховання.

Соціально-психологічна основа виховання дитини з дефектом

Будь-який тілесний недолік не тільки змінює відношення людини до фізичного світу, але позначається також на відносинах з людьми. Її нещастя більш за все змінює її соціальну позицію, - соціальну установку в середовищі. Всі зв'язки з людьми, всі моменти,

що визначають місце людини в соціальному середовищі, її роль та долю як учасника життя, всі функції суспільного буття перебудовуються; фізичний дефект викликає як би соціальний вивих. Дефект сам по собі ще не є трагедія. Він є тільки привід для виникнення трагедії.

Сам по собі органічний дефект (сліпота, глухота і т.п.) є факт біологічний. Але вихователю приходится мати справу не стільки з цими фактами самими по собі, скільки з їх соціальними наслідками. Коли перед нами сліпа дитина як об'єкт виховання, тут приходится мати справу не стільки зі сліпотою, скільки з тими конфліктами, що виникають у такої дитини при входженні в життя. Тому виховання дитини з особливими освітніми потребами є соціальне виховання. Так само точно і процеси компенсації, що виникають у такої дитини під впливом дефекту, направляються в основному не по лінії органічного заповнення недоліку (що неможливо), а по лінії психологічного подолання, вирівнювання дефекту. Дефект, як сказано вище, є не тільки мінус, недолік, слабкість, але і плюс, джерело сили і здібностей, стимул до компенсації. Одночасно з дефектом дані і психологічні тенденції протилежного напрямку, дані сили для подолання цього дефекту.

Наука вказує шлях для виховання дитини з особливими освітніми потребами: треба побудувати весь виховний процес по лінії природних тенденцій до компенсації дефекту.

Дослідники-дефектологи вважають, що *дитина з дефектом є нормальною дитиною*. Процес компенсації, викликаний дефектом, може мати різний результат, що залежить від самого дефекту, компенсаторного фонду тощо.

Якщо компенсація вдається, вона може повести до вироблення функцій, що компенсують, до виявлення здібностей. Найчастіше ми спостерігаємо середні ступені компенсації, більше чи менше наближені до визначеного соціального типу особистості; у цьому випадку перед нами соціально повноцінна, нормальна працездатна дитина.

Сенсорне виховання дітей

Сенсорне виховання, спрямоване на формування повноцінного сприймання оточуючої дійсності, це основа пізнання світу. Успіх розумового, фізичного, естетичного виховання в значній мірі

залежить від рівня сенсорного розвитку дітей, тобто від того, наскільки дитина бачить, чує, сприймає дотиком оточуюче.

За визначенням “Великого тлумачного словника сучасної української мови”:

Сенсор – 1. Датчик. Елемент, що сприймає дотик; 2. Людина, що володіє чутливістю шкіри;

Сенсорика – сукупність органів чуття організму, що реагують на зовнішні подразники;

Сенсорний – пов’язаний з чуттям; з органами чуття.

За визначенням “Психологічного тлумачного словника”:

Сенсорний – (від лат. Sensus – почуття, відчуття) – той, що почуває; сенсорні нервові волокна – це волокна, по яких збудження передається з органів і тканин у ЦНС; частіше називається доцентровими (аферистичними) нервовими волокнами.

На кожному віковому етапі у дитини переважають ті чи інші чуттєві сфери. В зв’язку з цим кожна вікова сходинка дитини стає сприятливою для подальшого нервово-психічного розвитку та всебічного виховання дитини. Чим менший вік має дитина, тим більше значення в його житті має чуттєвий досвід.

Великого значення в сенсорному вихованні має формування у дітей уявлень про сенсорні еталони – загальноприйняті зразки зовнішньої властивості предмету. В якості сенсорних еталонів кольору виступають сім кольорів спектру та їх відтінки по насиченості та світлості, в якості еталону форми – геометричні фігури, величини – метрична система мір. Свої види еталонів є і в слуховому сприйнятті – це фонемі рідної мови, звуковисотні відношення. Також свої якості еталонів є в смаковому та нюховому сприйнятті.

Засвоєння сенсорних еталонів – тривалий та складний процес, який не обмежується віковими рамками. Засвоїти сенсорні еталони – це не значить навчитися вірно називати ті чи інші властивості.

Ні в кого не викликає сумніву істина, що підґрунтя особистості закладається в ранньому дитинстві, а отже, розвивати та виховувати маля необхідно від самого його народження. Особлива увага в цей час приділяється розвитку сприймання дитини, формування в неї уявлень про зовнішні властивості предметів, тобто сенсорному розвитку дитини. Сенсорний розвиток складає фундамент розумового розвитку дитини, сприяє розвитку зорових уявлень про предмети та явища дійсності, формує творче мислення, фантазію.

Робота, що проводиться повинна готувати підґрунтя для поступового засвоєння сенсорних еталонів.

Отже, своєчасно розпочате й правильно здійснюване виховання дітей раннього віку – є важливою умовою їх повноцінного розвитку. Здійснення сенсорного розвитку дитини повинно забезпечуватись в процесі її активної діяльності, насамперед ігрової. Під час гри треба допомагати малюкам встановлювати емоційний контакт з однолітками і водночас формувати в них певні вміння та навички. Для того, щоб своєчасно розвинути дитину, треба якнайширше використовувати те середовище, яке її оточує.

Сенсорний розвиток з одного боку є складовою фундаменту для розумового розвитку дитини, а з іншого, має самостійне значення, тому що повноцінне сприймання необхідне для успішного навчання дітей як в дитячому садку та школі, так і в інших видах трудової діяльності.

З сприйняттям предметів та явищ оточуючого середовища починається пізнання. Всі інші форми пізнання – запам'ятовування, мислення, уява – стоять в основі образу сприймання, є результатом їх переробки. Тому, нормальний розумовий розвиток неможливий без опори на повноцінне сприйняття.

Дошкільний вік – найважливіший етап у розвитку психіки дитини, який є підґрунтям формування нових психічних новоутворень. Природа, створені людиною речі, довкілля – це основа сенсорного розвитку малюка. Для того, щоб своєчасно розвинути дитину, треба якнайширше використовувати те середовище, яке її оточує.

Сенсорний розвиток дитини – це розвиток її сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, величину, положення у просторі, а також запах, смак тощо. З розвитком сенсорики у дитини з'являється можливість оволодіння естетичними цінностями в природі і суспільстві. Із сприйняття предметів і явищ довкілля починається пізнання, тому сенсорні здібності є фундаментом розумового розвитку.

Педагоги, що працюють з дітьми від 1 року до 3-х років стверджують, що найбільш інтенсивно в цей період розвивається сприймання. Воно становить центр свідомості дитини і разом з тим тісно пов'язане з розвитком практичних дій, мовленням та мисленням.

Дослідники-дефектологи стверджують, що над проблемою сенсорного розвитку треба працювати в усіх видах діяльності. У

процесі ігрової діяльності вчити дітей користуватися іграшками за призначенням, дізнаватися про їх якості, визначати величину. На заняттях з фізичної культури вчити дітей орієнтуватися в просторі; продовжую знайомити їх з якостями та властивостями предметів: стрічка м'яка, кубики тверді, вони стукотять, м'яч круглий він котиться тощо. На заняттях з малювання, аплікації та ліплення працювати над вдосконаленням зорового та тактильного сприймання: закріплювати колір, величину, форму, положення в просторі (глина м'яка, її можна м'яти, а коли висохне стає твердою; фарби бувають різного кольору та залишають слід на папері).

Важливе місце у сенсорному розвитку дітей надається іграм, особливо іграм на групування і співвідношення предметів за формою, кольором, величиною. При цьому використовують як предметну, так і елементарну продуктивну діяльність, особливо малювання і складання мозаїки. Ігри позитивно впливатимуть на малят лише тоді, якщо проводити їх на різному матеріалі і в різних поєднаннях рухової активності з пірамідками, іграшками, побудовами, малюнками тощо, з виконанням завдань на розрізнення, здогадування, порівняння.

В процесі роботи над сенсорним вихованням дітей раннього віку **дослідники виділили наступні фактори:**

- сенсорний розвиток повинен відбуватися в усіх видах діяльності дітей;
- чим більше органів чуття бере участь у сприйманні предмета, тим воно повніше і глибше;
- сенсорний досвід повинен розвиватися разом з мовленням;
- сенсорне виховання повинно формувати всі види почуттів дітей;
- сенсорний розвиток повинен відбуватися під керівництвом дорослого;
- сенсорний розвиток треба здійснювати як у повсякденному житті, так і на заняттях;
- під час виконання завдання дитині потрібно дати можливість пошукати шлях розв'язання самостійно;
- завдання щодо сенсорного розвитку мають бути тісно пов'язані з навколишнім життям.

Із сприйняттям предметів і явищ довкілля починається пізнання, тому сенсорні здібності є фундаментом розумового розвитку дитини. Сенсорний розвиток відбувається протягом усього життя, але ранній вік є тим перехідним періодом, коли дитина пізнає навколишній світ темпами, тобто нагромаджує і засвоює соціальний сенсорний досвід.

У функціональній системі сенсорної сфери – від елементарного сприйняття відчуттів через розвиток сенсорної інтеграції, відповідь на внутрішні та зовнішні подразники, до соціальної перцепції навколишнього середовища.

За визначенням “Короткого дефектологічного словника”:

Сенсомоторна культура – це теж саме що **корекційно-виховна робота**, а саме – це система педагогічних заходів направлених на подолання або послаблення недоліків психічного або фізичного розвитку дітей...

Аспекти корекційної роботи

Хвора дитина залишається наодинці зі своїми труднощами в освоєнні навколишнього світу. Без кваліфікованої допомоги вона не зможе знайти своє місце в житті. Тільки за допомогою чуйних, доброзичливих вчителів, вихователів, батьків можлива її соціальна адаптація. Суть соціальної адаптації дитини, яка навчається в спеціальній школі, не в тому, щоб „підігнати” її під стандарт „норми”, на нашу думку що неможливо, а в тому, щоб вона знайшла своє місце в житті та почувалася комфортно.

Головним у психологічній службі інтернатного навчального закладу є сприяння психічному здоров’ю, виконанню завдань освіти та розвитку особистості корекції психологічних труднощів, що при цьому виникають.

Освітня психологічна служба має науковий, освітній, практичний аспекти діяльності.

Практичний аспект діяльності забезпечують шкільні психологи-практики безпосередньо. Це робота з дітьми, колективом класу, вчителями, батьками, що спрямована на розв’язання конкретних проблем, які виникають. При цьому практичний психолог має професійно використовувати все, що має наука сьогодення. Практичний психолог втілює в свою роботу нові досягнення сучасної вікової та педагогічної психології в повсякденну практику школи. Саме компетентність практичного шкільного психолога дозволяє своєчасно фіксувати якісні зміни в психічному розвитку учнів, знати їхні вікові та індивідуальні особливості та допомагати на підставі цього педагогічному колективу школи використовувати засоби та методи навчально-виховної роботи з найбільшою ефективністю.

Дослідники-дефектологи вважають, що системі корекційної роботи має бути підпорядкована основній вимозі корекції, а саме послабленню дефектів розвитку дитини з обмеженими психофізичними можливостями.

Спираючись на вчення Л.С. Виготського „про ведучу роль навчання в розвитку аномальних дітей”, корекційна робота повинна проводитися не на ізольованих від навчальних програм спеціальних уроках, а в процесі навчання та виховання учнів.

На погляд дефектологів – корекційний процес – це мистецтво педагогічної підтримки. У корекційній роботі розрізняють спрямованість на виправлення дефектів, спільних для всіх дітей з особливими освітніми потребами (загальна корекція) та спрямованість на виправлення дефектів, характерних для певної групи учнів (індивідуальна корекція).

Дослідники-дефектологи виділили основну мету початкового етапу корекційної роботи – це формування адекватного сприймання дитини, здатність до здорової оцінки тощо.

Дослідники виділили основні завдання у процесі проведення корекційної роботи:

- допомогти дитині пізнати себе, навчити її бачити світ таким, яким його бачать інші, дати освіту, яка б відповідала її пізнавальним можливостям, адаптувати учня до соціального оточення;

- обрати оптимальний режим інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень.

В своїй роботі психологи повинні враховувати всі аспекти проблеми корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Дослідники виділили такі аспекти:

Педагогічний аспект

- ❖ Проблеми корекційної спрямованості навчання в історії дефектології.

- ❖ Навчання, виховання. Розвиток і корекція як єдиний педагогічний процес.

- ❖ Найважливіші напрямки корекційно-виховного впливу в спеціальних закладах освіти.

- ❖ Педагогічні умови реалізації принципу корекційної спрямованості навчально-виховного процесу в спеціальних навчальних закладів.

- ❖ Засоби корекційно-розвивальної спрямованості навчального процесу.
- ❖ Корекційна спрямованість принципів навчання учнів з особливими освітніми потребами.
- ❖ Можливості поєднання фронтальної та індивідуальної корекційної роботи з учнями на уроці.
- ❖ Корекційні можливості новітніх навчальних технологій.

Психологічний аспект

- Психологічні проблеми корекційної роботи у спеціальних закладах освіти.
- Психологічні питання корекційної спрямованості навчання.
 - Зміст і методи вивчення учнів вчителями.
 - Формування позитивного ставлення до навчальної діяльності як умова правильної організації корекційної роботи з дітьми з особливими потребами.
 - Розвиток і шляхи виховання пізнавальних інтересів учнів (на матеріалі різних навчальних предметів, залежно від віку дітей).
 - Засоби активізації розумових здібностей учнів на уроках.
 - Оптимізація спілкування з учнями на уроках.
 - Залежність ефективності навчання від нарощування успіхів дитини.
 - Здійснювання опори на практичну діяльність учнів як засіб конкретизації їх уявлень і понять.
 - Оптимізація працездатності учнів на уроках.

Методичні аспекти

- ◆ Методичні шляхи і прийоми впровадження у навчання.
- ◆ Особливості структури уроків в спеціальній школі.
- ◆ Дотримання охоронно-педагогічного режиму на уроках.
- ◆ Методи виховання позитивного ставлення учнів до навчання.
 - ◆ Сутність і методика стимулювання учнів до самостійної організації своїх розумових дій під час виконання навчальних завдань.
 - ◆ Здійснення індивідуального і диференційованого підходу до учнів на уроках.

- ◆ Шляхи підвищення свідомості та активності учнів у навчанні.
- ◆ Забезпечення міцності засвоєння знань.
- ◆ Шляхи оптимального поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю учнів.
- ◆ Корекційна спрямованість використання наочності у процесі навчання учнів.
- ◆ Корекційна спрямованість частково-пошукових дидактичних методів у роботі зі старшокласниками.
- ◆ Проблемні методи навчання як засіб корекції мислення учнів.
- ◆ Розвиток мовлення дітей з особливими освітніми потребами на уроках.
- ◆ Методика корекції пізнавальної діяльності учнів на уроках (розглядати слід окремі психічні процеси з орієнтацією на навчальний предмет і вік дітей).

Виховання і навчання дітей з особливими потребами (аномальних дітей) — складна соціальна і педагогічна проблема. Її рішення є метою підготовки цих дітей, відповідно до їх можливостей, до самостійного, активного суспільно корисного життя.

Дефектологія як педагогічна наука спирається на основні педагогічні терміни і категорії.

Корекція (лат. *Correctio* — виправлення) у дефектології — система педагогічних мір, спрямованих на виправлення чи послаблення недоліків психофізичного розвитку дітей. Під корекцією мається на увазі як виправлення окремих дефектів (наприклад, корекція вимови, зору), так і цілісний вплив на особистість аномальної дитини з метою досягнення позитивного результату в процесі її навчання, виховання і розвитку. Усунення чи зменшення дефектів розвитку пізнавальної діяльності і фізичного розвитку дитини позначається поняттям “корекційно-виховна робота”.

Корекційно-виховна робота представляє систему комплексних заходів педагогічного впливу на різні особливості аномального розвитку особистості в цілому, оскільки будь-який дефект негативно впливає не на окрему функцію, а знижує соціальну повноцінність дитини у всіх її проявах. Вона не зводиться до механічних вправ чи елементарних функцій, до набору спеціальних вправ, що розвивають пізнавальні процеси й окремі види діяльності аномальних дітей, а

охоплює весь навчально-виховний процес, усю систему діяльності спеціальних установ.

Корекційно-виховній задачі підлеглі всі форми і види класної і позакласної роботи в процесі формування в школярів загальноосвітніх і трудових знань, умінь і навичок. На ранніх етапах навчання і розвитку ця робота передбачає збагачення уявлень дітей з особливими освітніми потребами про навколишню дійсність, формування навичок самообслуговування, довільних рухів та інших видів діяльності.

Компенсація (лат. *Compensatio* — відшкодування, зрівноважування)—заміщення чи перебудова порушених чи недорозвинених функцій організму. Це складний, різноманітний процес пристосування організму внаслідок уроджених або придбаних аномалій. Процес компенсації спирається на значні резервні можливості вищої нервової діяльності.

В дітей з особливими освітніми потребами у процесі компенсації відбувається формування нових динамічних систем умовних зв'язків, виправлень порушень чи послаблення функцій.

У розвитку дитини з особливими освітніми потребами ведучу роль відіграє не первинний дефект, а його вторинні соціальні наслідки, його соціально-психологічна реалізація.

Процеси компенсації не в змозі цілком виправити дефект, але вони допомагають перебороти ускладнення, створені дефектом. Тому особливо важливе соціальне виховання дитини з особливими освітніми потребами, засноване на методах соціальної компенсації її природного недоліку. В наслідок цього потрібно включати дитину до різноманітних соціальних відносин, сприяти активнішому спілкуванню, суспільно корисній діяльності на основі компенсаторних можливостей.

Чим раніше починається спеціальний педагогічний вплив, тим краще розвивається процес компенсації. Корекційно-виховна робота, розпочата на ранніх етапах розвитку, попереджає вторинні наслідки порушенні органів і сприяє розвитку дитини в сприятливому напрямку:

Соціальна реабілітація (лат. *Rehabilitas* — відновлення придатності, здатності) у медико-педагогічному значенні — включення дитини з особливими освітніми потребами в соціальне середовище, прилучення до громадського життя і праці на рівні її психофізичних можливостей. Це головна задача в теорії і практиці дефектології.

Реабілітація здійснюється за допомогою медичних засобів,

спрямованих на усунення чи пом'якшення дефектів розвитку, а також спеціального навчання, виховання і професійної підготовки.

У процесі реабілітації компенсуються функції, порушені хворобою. Задачі реабілітації формуються в системі спеціальних навчальних закладів для різних категорій дітей з особливими освітніми потребами, де особливості організації навчального процесу визначаються особливостями розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Соціальна адаптація (від лат. *Adapto* — пристосовую) — приведення індивідуального і групового поведіння дітей з особливими освітніми потребами у відповідність із системою суспільних норм і цінностей. У дітей через дефекти розвитку ускладнена взаємодія із соціальним середовищем, знижується здатність адекватно реагувати на зміни, що відбуваються. Вони відчують особливі труднощі у досягненні своїх цілей у рамках існуючих норм, що може викликати в них неадекватну реакцію і привести до відхилень у поведінці.

До завдань навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами входить забезпечення адекватних взаємозв'язків їх із суспільством та колективом, усвідомленого виконання соціальних (в тім числі і правових) норм і правил. Соціальна адаптація відкриває дітям з особливими освітніми потребами можливість активної участі в суспільно корисному житті. Досвід спеціальних навчальних закладів показує, що учні цих шкіл здатні опанувати нормами поведінки в нашому суспільстві.

Реабілітація – це відновлення функціональних систем організму дитини для успішної соціальної адаптації в оточуючому середовищі.

Виховання, навчання та розвиток дітей з особливими освітніми потребами

Виховання дітей з особливими потребами (аномальних дітей) — один із основних напрямів дефектології. Воно має велике значення для загального розвитку дітей, їх спілкування з однолітками і дорослими, формування особистості.

Мета і задачі виховання дитини з особливими освітніми потребами визначаються загальними принципами педагогіки — підготовка до активного суспільно корисного життя, формування цивільних якостей, але реалізуються вони в доступному обсязі

методами і засобами, що відповідають ступеню і структурі дефекту. У залежності від характеру порушення висуваються спеціальні задачі, зв'язані з подоланням їх наслідків. Виховання дитини з особливими освітніми потребами здійснюється в тісному контакті родини і школи, у взаєморозумінні, взаємодопомозі тощо.

Виховна робота з дитиною з особливими освітніми потребами проводиться з урахуванням її індивідуальних і вікових особливостей, що спрямовані на формування в неї самостійності, навичок самообслуговування, праці і культури поведінки, вміння жити і працювати в колективі.

Виховання дитини з особливими освітніми потребами вимагає делікатного, тактовного відношення навколишніх до її психічних чи фізичних недоліків, що виключає фіксацію уваги на дефекті, що підкреслює її неповноцінність. Важливо виховати в дитини оптимізм і впевненість, сформувані здатність переборювати труднощі, стимулювати її компенсаторні можливості, орієнтувати на позитивні якості і разом з тим розвинути здатність до критичної оцінки своїх дій і вчинків.

Навчання і розвиток дітей з особливими потребами (аномальних дітей) — це цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок діяльності, основний засіб підготовки до життя і праці.

В ході навчання реалізується мета освіти і виховання. Дефектологія займається питаннями спеціальної дидактики (теорії утворення і навчання аномальних дітей). Задачі, зміст, принципи, організація навчального процесу розробляються для кожного конкретного типу спеціального навчального закладу з урахуванням глибини і характеру дефекту.

Розвиток дитини з особливими потребами (аномальної дитини) в більшому ступені, чим нормального, залежить від навчання. Тому при відсутності навчання або несвоєчасному початку його розвитку дитині причиняють непоправну шкоду, яка гальмує формування її психічних функцій, збільшується відставання від нормальних однолітків; при складних дефектах можливості розумового розвитку можуть виявитися нереалізованими.

Початок систематичного навчання є важливим етапом розвитку дитини. Вступ до школи несе в собі корінні зміни звичного образу життя, що склався у дошкільний період виховання. У школі нові контакти, нові форми поведінки, нова систематична діяльність — навчання. При цьому відбувається різке зниження рухової активності

та ускладнення розумової роботи, яка потребує великого напруження функціональних можливостей дитячого організму.

Особливості навчання в сучасні спеціальній школі пов'язані з все наростаючим об'ємом інформації, значною інтенсифікацією проходження матеріалу, з постійною модернізацією і ускладненням навчальних програм. Безумовно, такі умови навчання для організму молодшого школяра є досить високими вимогами і тому дуже важливо, щоб діти пройшли цей важкий період без шкоди для свого здоров'я, не втративши інтересу до навчання, не загубивши віру в себе, в свої можливості. Для таких цілей створено мережу спеціальних навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами.

Успішність навчання в початковій школі визначається рядом факторів:

- особливості раннього розвитку;
- ступені функціональної зрілості організму;
- стан здоров'я;
- умови виховання в сім'ї.

Діти, що мали порушення в ранній період розвитку, а саме: патологія вагітності чи пологів матері, пологові травми, важкі захворювання, затримка фізичного і психічного розвитку, дефекти фізичного розвитку тощо, як правило, дуже важко адаптуються до навчання в школі. Саме ці діти найчастіше створюють ту саму групу "ризик", постійно невідстаючих учнів, що складають найбільшу проблему для школи, є джерелом безпорадності, безсилля, безпомічності вчителів.

Саме для покращення їх навчання створено мережу інтернатних навчальних закладів, бо ні для кого не є секретом. Що серед дітей, що вступають до першого класу, практично здоровими є дуже малий процент учнів. Якщо учні мають декілька видів дефектів у здоров'ї, то їх направляють до спеціального навчального закладу за головним дефектом.

Дослідники-дефектологи вважають, що в умовах масової загальноосвітньої школи дуже важко створити умови для оптимального розвитку кожної дитини і особливо для дітей з особливими освітніми потребами. Тому діти в загальноосвітніх навчальних закладах з особливими освітніми потребами мають труднощі в навчанні. Тому, що проблеми в знаннях, що утворилися на початковому етапі навчання – читанню, письму, математиці, як

правило приводять до більш серйозних проблем на наступних етапах навчання.

Успішність навчання в початковій школі багато залежить і від кваліфікації, чуйності, доброти вчителя, який з перших днів перебування дитини у школі повинен намагатися зрозуміти її. Можна зробити дуже багато для дитини і при 40 учнях в класі, але якщо у вчителя немає спеціальної (дефектологічної) освіти це буде складніше.

У побудові корекційно-виховної спрямованості уроку вчителі спеціальних закладів освіти враховують вимоги, що пропонуються провідними науковцями-дефектологами України, зокрема такі **основні принципи роботи вчителя з дітьми з особливими освітніми потребами:**

- повільність процесу навчання, простіший, ніж у масовій школі, виклад навчального матеріалу;
- надання допомоги в диференціюванні зовнішньо схожих, але за своєю суттю відмінних один від одних об'єктів, явищ, понять;
- наочний характер навчання;
- предметно-практичний характер навчання;
- спираються на більш розвинені здібності.

Специфічна організація навчальної діяльності учнів:

- реалізація вимог охоронного режиму;
- врахування особливостей недорозвинення всієї пізнавальної діяльності і особливостей дитини;
- врахування потенційних навчальних можливостей дитини;
- визначення мети навчання кожного уроку не абстрактно, а з урахуванням можливостей кожного учня;
- формування навчальних умінь та навичок позитивного ставлення до навчання.

Зокрема, для учнів перших класів необхідно будувати корекційну роботу таким чином, щоб активізувати психічну активність дітей порівняно легким завданням, поступово переходячи до більш складних:

- ◆ уміння знімати втому в дітей та забезпечувати їхню працездатність;
- ◆ уміння добирати методи і створювати оптимальні умови для їх застосування відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами.

Крім спеціальної роботи (за необхідності), слід звернути увагу на:

❖ Організацію режиму роботи дитини таким чином, щоб не допустити декомпенсації в неї після зниження вимог (як стосовно шкільного навчання, так і емоційного навантаження), запобігати виникненню вторинного психологічного ускладнення у дітей.

❖ У старших класах корекційна робота з професійно-трудового навчання має набути характеру трудової діяльності школярів.

❖ Органічне поєднання навчальної та трудової діяльності. Застосовувати різноманітні методи навчання, які максимально активізували б самостійну пізнавальну діяльність учня, сприяли б свідомому засвоєнню навчальної інформації.

❖ Під час побудови корекційної роботи слід пам'ятати про темп розумового розвитку. В однієї дитини темп розумового розвитку може бути більш швидким, і вона раніше досягає розумової зрілості, проте рівень її нижчий, ніж у дитини з повільнішими темпами розвитку, яка, хоч і пізніше, згодом досягає більш високої розумової зрілості.

Дослідники-дефектологи вважають, що комплексний характер корекційної роботи передбачає:

- спільну роботу з усіма педагогами, які працюють у даному класі;
- контакти з батьками дитини;
- правильне, педагогічно виважене ставлення до хворої дитини, зокрема усунення шкідливих для дитини впливів;
- консультування сім'ї;
- психологічну освіту батьків за допомогою лекцій та інших заходів;
- вчасне надання логопедичної допомоги;
- своєчасне забезпечення дитини кваліфікованою медико-психологічною допомогою, яка спрямована на виправлення дефектів розвитку;
- методику виховання позитивних моральних якостей громадської активності, свідомої дисципліни; вивільнення творчого потенціалу, притаманного кожній дитині. Необхідно працювати в напрямку оздоровлення мікро соціального середовища, у якому росте дитина, з метою забезпечення подальшого її розвитку як цілісної особистості;
- організацію спеціального, зорієнтованого на певне відхилення у розвитку дитини, навчання.

Специфіка сенсорного виховання як засоби соціальної адаптації дітей з порушенням зору

Вивчення сенсорного розвитку дітей з порушенням зору має істотне значення для вирішення ряду конкретних проблем спеціальної корекційної педагогіки та для обґрунтування системи навчання і виховання.

Значення слухової орієнтації досить важливо в психічному розвитку дитини. Сприймаючи звуки, які виходять від різних об'єктів і предметів, діти вчаться розуміти звучить світ і правильно реагувати на нього.

Органом, що сприймає звук і аналізує його, є орган слуху. Різноманіття слухових відчуттів пов'язано з особливостями і функцією слухового аналізатора, що забезпечує розрізнення звуків по їхній висоті, ритму, тембру, їх поєднаннями (фонемами, мелодією). Їх сприйняття викликає у дитини елементарні відчуття предметів і явищ, їх рух у просторі.

Слухове сприйняття доставляє сліпій дитині особливі відомості про предмети, їхні властивості. Всілякі звуки, що народжуються від предметів та явищ навколишнього світу, малюють незрячому своєрідну картину світу. В результаті систематичного спілкування з дійсністю у незрячої дитини формуються компенсаторні навички просторової орієнтації, що забезпечують йому адекватні дійсності дії. Вміння локалізувати, диференціювати звуки для сліпого дитини є життєво необхідним. На відміну від слабозорої дитини, у якої такої життєвої необхідності немає, так як він повністю орієнтується на зір, і поруч розташоване простір, доступне йому візуально.

Для того щоб зрозуміти віддалений простір, дитина з порушенням зору, може відчувати в результаті пересування. Тут доречно зауважити, що у дитини дошкільного віку ще немає розуміння того, що її зір неповноцінний. Тому вона повністю довіряє зоровій інформації і не використовує потенційні компенсаторні можливості слухового сприйняття так, як це робить маленький сліпий дошкільник. Таким чином, сензитивність нормально відчувати простір підводить дитину до чуттєвого пізнання світу в умовах сенсорного дефекту, що обумовлена характером і ступенем порушення.

У такому випадку немає можливості говорити про активний компенсаторний розвиток дитини з порушенням зору за рахунок спонтанного включення збережених аналізаторів.

Проведені спостереження за слабозорими дітьми показують, що чуттєвий рівень уявлень у озвученому світі у слабозорих дітей практично однаковий з звичайними дітьми. Компенсаторна роль слухового сприйняття при слабзорості повинна розглядатися як формування зорово-слухових, слухо-рухових, зорово-слухо-рухових та інших, полісенсорних відчуттів.

Формування у дітей з порушенням зору сенсорних звукових еталонів (гучність, висота, ритмічність, тривалість, мелодійність, темп, тембр та ін) найдоцільніше здійснювати при формуванні практичної орієнтації. Важливо дати слабозорим дітям уявлення про те, що не завжди треба прагнути до зорової орієнтації, особливо в умовах, коли це неможливо. Дітей треба вчити орієнтуватися на слух: на вулиці та в приміщенні; (розрізняти звуки різних приладів, машин, явищ і живих об'єктів в природі). Треба розвивати у дітей вміння об'єднувати слухове сприйняття зі сприйняттям інших модальностей, не тільки зору, але і нюху, дотику, тактильного та ін.

Сприйняття на дотик

Дослідження взаємодії зору і дотику при сприйнятті предметів навколишньої середовища у здорових дітей показали, що в певні періоди розвитку дошкільнят, в основному, спираються на візуальну орієнтацію. Тільки до кінця дошкільного віку відбувається урівноваження ролі зору і дотику при зорово-тактильному або тактильно-зоровому сприйнятті предметів. Рівень відчутних дій у здорових дошкільнят у порівнянні з слабозорими або сліпими дітьми залишається все-таки нижче. Як орган перцепції, пишуть Ст. А. Зінченко і А. Р. Рузької, рука довгий час відстає від ока.

Для сліпої дитини дотик - головний фактор для пізнання навколишнього світу, так як за допомогою дотику дитина отримує основну інформацію про форму, структуру поверхні, температурні ознаки предметів і їх просторове положення. Тому дотик при сліпоті виступає як провідний чинник компенсаторного розвитку незрячого. Зовсім інакше виглядає людей з вадами зору дитина, так як ці діти віддають перевагу зорову орієнтацію всіх інших почуттів.

Це положення отримало підтвердження в спостереженнях за слабозорими дітьми їх дотикових уявлень про форму, величину і структуру предметів.

Чому ж при слабзорості рука не стає активним чинником компенсаторного розвитку? Покажемо це на прикладі спостереження за дітьми з різним ступенем ураження зору. Дітям пропонується познайомитися з новими іграшками, що лежать перед ними на столі.

Незряча дитина (тотально сліпа) - простягає руку і починає оглядати руками іграшку. Після декількох рухів рук з іграшкою, підключає оральне обстеження, зачіпає частини її язиком і губами. Рука для нього є першим інформатором про предмет.

Слабозора дитина бере іграшку і підносить близько до очей. Рука у неї виступає тільки як засіб наближення об'єкта до очей, тільки після зорового аналізу, починає діяти рука для оволодіння функцією предмета, але не для аналізу його форми, величини, структури, як це спостерігається у незрячої дитини.

Розвиток дотикового відчуття, як і розвиток інших почуттів, досягається шляхом вправи. Дитину треба вчити розрізняти поверхню, температуру та інші відчутні ознаки.

Важливо навчити дітей під час обстеження у відповідності з особливостями сприйманого об'єкта. При цьому важливо враховувати, що у дітей з порушенням зору особливо складно формуються зорово-дотикові взаємозв'язки, так як і в нормі, цей процес ще остаточно не завершується. Так, діти ще не володіють планомірним чуттєвим обстеженням через несформованість дотиково-рухових орієнтувань на виділення основних, а потім додаткових деталей і ознак.

Суть способів дотикових та інших видів відчуттів полягає в навчанні дітей з порушенням зору розробленим у відповідності зі специфікою сенсорного розвитку пізнавальних дій з чуттєво пізнавальними властивостями речей. Тут доречно підкреслити роль завдань, які отримує дитина в процесі чуттєвої орієнтації. Система перцептивних обстежувань повинна бути чітко організована, і діти в процесі систематичних вправ органів почуттів набувають стереотипні, впорядковані навички чуттєвого пізнання дійсності.

Від розуміння закономірностей сенсорного розвитку дитини при порушенні зору істотно залежить зміст і методика сенсорного виховання, що дозволяє долати зорову недостатність.

Як відомо, соціальне благополуччя людини багато в чому залежить від того, як пристосована, адаптована до навколишньої

дійсності, які її самовідчуття в ній. Для більш комфортного відчуття себе людині необхідно усвідомлення своїх можливостей і вміння їх використовувати. Для мобілізації своїх внутрішніх сил, резервів, будь-якій людині необхідно пройти школу самопізнання. Це особливо актуально для дітей з патологією зору. Вони мають достатньо точно і конкретно виділяти свої сенсорні можливості, в першу чергу зорові, а потім і збережувальні аналізатори, щоб адекватно ними користуватися в навколишній дійсності.

У зв'язку з цим виділяються два основні завдання:

- навчити дітей розумінню свої візуальні труднощі;

- розвивати здібності і вміння користуватися залишковим зором і збереженими аналізаторами. У зв'язку з цим необхідно пройти кризу так звану школу самопізнання і розвитку дитини того рівня свідомості, при якому можна буде говорити про свідоме ставлення до самого себе і навколишнього світу. Інакше кажучи, дитина з патологією зору зможе свідомо реалізувати себе як повноцінна особистість тільки в умовах усвідомлення своїх проблем і труднощів зорової орієнтації і тих потенційних можливостей, які дозволяють йому компенсувати наявну зорову недостатність за рахунок активізації всіх збережених психічних функцій. В психологічному плані свідомість виступає реально, насамперед, як процес усвідомлення людиною навколишнього світу і самого себе. Як відомо, свідомість не покриває психічної діяльності людини в цілому, а служить для регулювання поведінки, для приведення його у відповідність з потребами людей і об'єктивними умовами, в яких воно реалізується.

Свідомість може бути спрямована як на зовнішній світ, так і на сам суб'єкт. На цій підставі виділяють свідомість як відображення об'єктивної реальності та самосвідомість як відображення суб'єктом самого себе і свого внутрішнього світу.

Процес самосвідомості в психології прийнято розглядати як відображення в свідомості суб'єкта його власних властивостей і якостей, підсумком якого стають уявлення і знання про себе самого, а також вміння орієнтуватися в навколишньому світі згідно своїм здібностям і можливостям. Пізнавальні ж здібності обумовлені станом сенсорних функцій, мислення, мовлення, пам'яті, які в умовах зорового дефекту розвиваються складніше.

Щоб подолати ці труднощі, необхідно корекційний вплив, спрямований на формування критичної оцінки власних можливостей і

яке сприяє усвідомленню дітьми власного дефекту. Тому в процесі корекційно-виховної роботи велике значення має організація оціночних ситуацій, де б діти змогли отримати певні знання про самих себе і можливість усвідомлено діяти.

Важливість даної проблеми пізнання себе та інших, проблеми ставлення до себе і іншим людям, проблеми регулювання своєї діяльності і взаємин з оточуючими пояснюється тими труднощами, які виникають у осіб з порушенням зору, як в процесі пізнання зовнішнього світу, так і морально-психологічних якостей людини і власної особистості.

У зв'язку з цим в тифлопсихології і тифлопедагогіці надається першорядне значення корекції і компенсації дефектів зору і обумовлених ними відхилень в психічному розвитку дітей дошкільного та шкільного віку. У ряді досліджень встановлено залежність розвитку компенсаторних пристосувань від характеру дефекту, часу і ступеня порушення зорових функцій, а також таких психологічних факторів, як усвідомлення дефекту, установки на компенсацію, активної позиції індивіда та ефективності корекційно-педагогічного впливу, організованого на основі врахування своєрідності розвитку дітей з порушенням зору.

Таким чином, від того, як розуміються закономірності сенсорного розвитку дітей з порушенням зору, залежить весь процес формування адаптивних здібностей і успішність орієнтації дітей в навколишньому світі.

У зв'язку з цим треба було розглянути, як у дітей з порушенням зору в умовах спонтанного розвитку, формуються уявлення про свої сенсорні можливості, і як здійснюється сенсорна орієнтація з використанням різних аналізаторів. Все це ґрунтується на вже описаних у літературі даних, що вказують на зниження рівня сенсорного розвитку слабозорих та сліпих дітей, а також дітей з косоокістю і амбліопією.

В умовах часткової втрати зору знижується кількість стимулюючої, сигнальної інформації для відчутних дій, тому ми спостерігаємо малу компенсаторну активність при слабозористі, на відміну від сліпоти, де рука активно і самостійно шукає контакт з навколишнім світом. Крім того, збіднення зорової інформації знижує пізнавальний інтерес дитини, що визначає весь хід розвитку пізнавальної діяльності.

Зниження зору позначається на формуванні понять і розуміння значення слів. Схильність дітей з вадами зору до вербального знайомства з навколишнім особливо небезпечна в молодшому віці; образні уявлення дійсності спочатку відіграють основну роль у формуванні повноцінних вербальне значення, і цю роль виконує предметне сприйняття.

Вербальне знайомство з навколишнім світом призводить лише до видимості знань. По суті діти мало знають про багато предметів, вербально позначають їх, але неясно собі їх уявляють і майже нічого не знають про них.

В процесі навчання і при ретельних обстеженнях виявляються бідність цих знань, знижений рівень узагальнення, абстракції та інших розумових процесів.

При цьому чим менше чуттєвої інформації отримує дитина, тим більшим вербалізмом характеризуються його образи мислення, мовлення і пам'яті. Операційна та регулююча роль цих образів недостатньо виражена і без спеціальної корекційної роботи оволодіння узагальненими способами вивчення навколишньої дійсності у дітей із зоровою патологією вкрай ускладнене. Значно збіднений предметно-практичний досвід сліпої дитини співіснує з набагато більш широкою, але, по суті своїй, ізольованій від чуттєвого досвіду вербальною інформацією. Такий асинхронний розвиток найчастіше проявляється в умовах спонтанного розвитку і відсутності спеціально спрямованого корекційно-педагогічного впливу.

На основі проведених в тифлопсихології і тифлопедагогіці досліджень можна уявити певним чином взаємопов'язану структуру порушень у дітей з патологією зору:

- порушення зору: зниження гостроти зору, чіткості бачення, зниження швидкості переробки інформації, порушення поля огляду, порушенням бінокулярності, стереоскопічності, виділення кольору, контрастності і кількості ознак і властивостей при симультанном сприйнятті об'єктів та ін.,

- збідненість уявлень і образів предметів, зниження рівня чуттєвого досвіду, що визначає зміст образів мислення, мови і пам'яті, уповільнення ходу розвитку всіх пізнавальних процесів;
- порушення рухової сфери, труднощі зорово-рухової орієнтації, що призводить до гіподинамії, а потім до зниження функціональних можливостей організму;

- порушення емоційно-вольової сфери, що проявляється у невпевненості, скутості, зниженні пізнавального інтересу, виявлення безпорадності в різних видах діяльності, соціальних комунікаціях, зниженні бажань у дитини до само прояву і виникнення більшої залежності дитини від допомоги й керівництва дорослих.

Якщо проаналізувати всі існуючі особливості психофізичного розвитку дітей з порушенням зору з точки зору корекційного впливу, то можна уявити конкретні заняття, види діяльності, найбільш тісно з ними пов'язані.

Кожен вид відхилень вимагає певних форм і засобів впливу і одночасно потребує тісного зв'язку з іншими сторонами відхилень і заходами корекційної допомоги. У цьому бачиться найважливіший принцип взаємопов'язаних і взаємообумовлених дидактичних засобів, що визначають сутність організації корекційної роботи, взаємозв'язку всіх психолого-педагогічних і медичних засобів впливу дозволяє надати системну допомогу дітям.

Висновок

Процес визначення готовності дитини до навчання в школі і вибору оптимальних педагогічних умов повинний здійснюватися комплексно фахівцями суміжних областей знань: загальної педагогіки, дефектології, вікової педагогічної психології, фізіології, клініки психоневрологічних захворювань, соціології й ін. Системний аналіз особистісних особливостей дитини дає можливість не тільки виявити і кваліфікувати окремі недоліки розвитку, але і визначити динаміку його індивідуального розвитку, зрозуміти причини, взаємозв'язок і взаємовплив тих чи інших проявів негативного розвитку.

Задачі діагностики, таким чином, перетворюються в діагностико-консультативні. Побудова корекційно-розвиваючого педагогічного процесу необхідно для подолання і (чи) профілактики негативних проявів у розвитку, ґрунтується на комплексних підходах, що включають лікувальні і лікувально-профілактичні заходи, зміцнення фізичного здоров'я дитини, загальну корекційну спрямованість фронтального навчально-виховного процесу (на уроках, позакласних заняттях, під час самопідготовки), групові-групове-груповий-індивідуально-групову корекційну роботу в залежності від специфічних недоліків у розвитку (кінезітерапію, логопедію, фізкультурні-фізкультурне-фізкультурний-лікувально-фізкультурну корекцію, просторові-просторове-просторовий-зорово-просторову координацію, психокорекцію і т.п.).

При виборі оптимальних педагогічних умов для учнів важливо враховувати як індивідуально типологічні особливості, так і вікові етапи розвитку. У зв'язку з цим необхідно передбачити корекцію і компенсацію недоліків розвитку на основі ведучого виду діяльності (ігрова діяльність у дошкільний період, учбово-пізнавальна - у шкільному віці, пізнавально-трудова - у підлітковому).

З огляду на викладене вище, виникає необхідність створення цілісної системи, що забезпечує оптимальні педагогічні умови для дітей із труднощами в навчанні, відповідно до їх вікових і індивідуально-типологічних особливостей, станом соматического і нервово-психічного здоров'я.

Підсумовуючи, зазначимо, що науково-методична робота здійснюватиметься ефективно насамперед за умови професійного самовдосконалення кожного. Тому одним із важливих завдань є потяг до безперервної самоосвіти.

З досвіду роботи

Сценарій гри-подорожі „Ми – діти твої, Україно” - „Звичаї – скарб українського народу”.

Грудневий цикл календарно-обрядових свят (для початкової школи)

Святково прикрашений зал. Звучать мелодії українських пісень.

Ведучий.

Щиро вітаю гостей і дітей в цім святковім залі. Любі діти! В черговий раз ми зібралися з вами, щоб продовжити нашу гру-подорож „Ми - діти твої, Україно!” Нашу мандрівку ми проведемо під назвою: „Звичаї і обряди – скарби українського народу”.

Учень 1.

Звичаї та обряди народу – це ті прикмети, по яких розпізнається народне не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому.

Учень 2.

Ми, українці, нація дуже стара. і маємо дуже багато вікових звичаїв та обрядів, яких не можна водночас перерахувати.

Учень 1.

Але слід пам’ятати, в усіх народів існує повір’я, що той, хто забуває звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом.

Учень 2.

Ми пам’ятаємо про це.

Ведучий.

Сьогодні ми поговоримо про деякі звичаї та обряди які святкуватимуться протягом грудня місяця. Наша подорож буде проходити у формі інформаційно-пізнавальних довідок, які підготували ви, ігор-змагань. конкурсів тощо. Переможених не буде, будуть всі учасники.

Щоб краще працювалось, проведемо нашу традиційну хвилинку-розминку.

Торкніться долонями своїх рук до долонь сусіда:

Хочеш бути кмітливим – грайся!

Хочеш бути сміливим – грайся!

Хочеш бути здоровим – грайся, грайся, грайся!

Ведучий.

Тому до участі запрошую всіх,
Хай лунають тут жарти і сміх.

Учень 1.

Сторінки календаря нагадують нам про те, що править ще на землі Осінь.

(лине музика, входить Осінь, зупиняється посеред залу, зі сцени).

Учень 2 (показує)

Подивіться, ось вона
Велична красуня Осінь!

Учень 1.

Завітала в гості до нас вона
Така чарівна, але чомусь сумна!

Осінь.

Добрий день, шановні гості і діти.
Дуже рада вас зустріти
Так, я осінь чарівна і вже
трішечки сумна.

Учень 1.

То чому бо ти сумна?

Осінь.

Тому, що кінчається вже листопад,
Перші сніжинки в повітрі летять.
Знімаю я свої чарівні шати,
Щоб їх Зимі-сестриці передати.
А поки є ще трохи часу.
Кошик дарунків я залишаю,
Що за дарунки – самі відгадаєте,
А зараз мене -Чарівну Осінь
піснею привітайте.
Я люблю пісні співати в хороводі танцювати.

Ведучий.

Порадуємо гостю нашу.

„Осінь” – хоровод.

Осінь.

Спасибі за пісню, за щирі вітання.
Тепер наступає і час мій прощання.

Ведучий.

осінь залишила кошика, що в ньому зараз дізнаємося під час гри
„Що в кошику
лежить?“

Проводиться гра.

«Учні за допомогою сенсорних відчуттів визначають назви
овочів за: смаком, кольором, формою, запахом тощо»

Ведучий.

Так, незабаром і Зима наступить зі своїми довгими, похмурими
вечорами. (лине музика, виходить Зима зі сцени)

Зима.

Я, зима, я ще слабка, ще не наступила моя пора, але я до вас
прийшла і першого

гінця зими привела. Це місяць грудень, які він звичаї та свята
має хай

календарика свого гортає. А я поспішаю, поспішаю.

(виходить...)

Грудень.

Я, місяць грудень

Змерзлим грудням скрізь і всюди
вкриваю поле і шляхи.

Це вже грудень – кажуть люди

І вдягають кожухи.

Ведучий.

Дякуємо Зимі за календарик

Будемо його гортати і

звичаї та обряди вивчати.

Перша сторінка – 4 грудня,

Цього дня відзначають свято Введення.

Що про нього відомо вам.

Читець.

Це свято Введення в храм Пресвятої Богородиці, Її батьками, які
дали

обітницю, що коли Господь їм пошле дитя, вони його віддадуть
на служіння

Богові. Отже, свою доньку Марію вони у трирічному віці
віддали на виховання

у храм Божий.

Ведучий.

Це гарний приклад того, що батьки повинні з раннього віку виховувати у дітей любов до Всевишнього.

Хто ще доповнить інформацію?

Читець.

Я хочу сказати про те, що Марія стала матір'ю Ісуса Христа, тому її іменують Пресвята Богородиця, яка є символом і покровителькою всієї України.

Ведучий.

Які ще особливості цього свята?

Читець.

Особливістю цього свята в побуті вважається те, що першим до хати повинен зайти чоловік, до того ще й з грішми, то добра ознака, на весь рік у хаті будуть всі здорові і будуть „вестися” гроші.

Особливо не пускали до хати жінок, недобрим знаком вважалося і те, якщо

хтось в цей день приходив позичати щось.

Ведучий.

Дякуємо вам за інформацію, візьмемо до відома.

І далі перегортаємо календар.

7 грудня – „Катерини”.

Що ж це за свято?

Читець.

Свято Великомучениці Катерини вважають святом дівочої долі, дівчата починають ворожити, закликати собі щасливої долі.

Дівчина 1.

Дівчата, це ж незабаром і Катерини. Треба рано-вранці до схід сонця в садку зрізати вишневих гілочок, поставити у пляшку з водою, якщо вона розквітне до Маланки, то дівчина заміж вийде.

Дівчина 2.

Існує немало способів ворожіння, наприклад, рахувати стовпці на тину, якщо їх до пари, це віщує весілля, запитувати зустрічних чоловіків про їх ім'я, таке ім'я буде мати майбутній чоловік.

Дівчина 3.

Ой, не можу! *(Сміється)* Я згадала як я ворожила минулого року у цей спосіб.

Отож, надвечір'я, темно. Я вийшла на вулицю, присіла за клунею, замерзла.

Довго довелося чекати, але дочекалася. Чую хтось іде. Я, як вискочу, як

завершу: „Дядьку, як вас звати?” А дядько так перелякався, що аж присів.

Треба було бачити як він втікав з переляку, аж тини тріщали. Отаке було моє ворожіння. Та цур йому. А що, дівчата, може станцюємо?

Дівчина 1.

На Катерини не можна танцювати – піст!

Дівчина 3.

Але ще посту не має, Він розпочнеться тільки з 28 листопада, то танцюйте, дівчата.

(Сходять зі сцени, на сцену виходить старша група).

Маша (2 клас).

(Дівчата виконують танок „Казкова”, переодягання „Слобожанський”).

Ведучий.

Ми вдячні дівчатам за поради щодо ворожіння і за красивий танок. Діти, а як ви гадаєте чи в нашому колективі дорослих і малих є ім'я Катерина. Катя.

Вітання Катерині Андріївні Остроуховій з 50-річчям праці в нашій гімназії.

Для Вас танцюють танець „Слобожанський”.

Ведучий.

Гортаємо календар. 13 грудня – „Андрія”. Що нового ми дізнаємося про це свято?

Читець.

Як це свято відзначалося, ми довідалися минулої подорожі, це теж ворожіння дівчат, та кусання так званої калити – солодкого коржика з діркою посередині. Я хотів би дещо інше сказати. Стародавня християнська легенда розповідає нам про те, як апостол Андрій Первозванний (перший учень Христа), мандруючи з іншими учнями-апостолами напроорокував нашу столицю м. Київ, сказавши при цьому: „На цих горах засяє ласка Божа, і буде тут великий город, Бог збудує багато церков, і поставить хрест на схилі біля Дніпра. Пророкування збулося, на вказаному місці виник Київ.

Ведучий.

А хто це пророкування здійснив, тобто заснував м. Київ.
(відповіді – брати Кий, Щек, Хорив і сестра Либідь *(виходить з клас для ангелів)*).

Ведучий.

Дякуємо за цікаву інформацію. Як відомо що на свята завжди були ігри-забави, які особливо люблять діти, тому і я пропоную вам гру.

Проводиться гра:

„Вершники”

(виходять ангели і Артур).

Ведучий.

Час швидко плине і календар вказує нам дату 14 грудня.

Читець.

14 грудня відзначають свято пророка Наума. Кажуть Наум був мудрий чоловік.

В день святого Наума добре починати вчити дітей: Наука на ум піде.

(виходить Стецько).

Стецько.

У цього вони всі до мене

Ціпляються: іди вцися,

іди вцися,

- А я не хочу вцитися!

Я їсти хочу (дістає хліб).

Оце б і спав би їв би

І лезав би, їв би.

- Кажуть, що в мене не всі дома!

Нічого, коли небуть зйдуться.

Отоді я і буду уцітсья

Якраз і свято Наума підійде

Може і мені наука піде на ум.

Всі діти співають „СТИЦЮ, СТИЦЮ” (по закінченню).

Ведучий.

Отаке ще буває:

А серед вас діти, таких не має?

То хай вам Бог і мудрий

Наум в науці помагають.

(Закрити сцену, поставити стільці).

Ведучий.

Календар висвітлив дату 17 грудня.

Чим цікаве це свято – Варвари.

Читець.

Легенди переповідають, що свята Варвара була така мудра на вишиванні, що вишила навіть ризи Ісусу Христу. Варвари святкують тільки жінки. На

Варвари гріх працювати, тільки можна вишивати і нитки сукати.
(*ризи – верхній одяг Спасителя*).

Читець 1.

Варвари – день повороту на весну. В народі кажуть: „варвара – ніч урвала, а день приточила.

Ведучий.

Спасибі за інформацію. Наші діти не вишивають, але вміють в'язати. Я пропоную змагання в'язальниць, можуть брати участь і хлопчики.

Гра „Хто більше нав'яже”.

Ведучий.

Діти, поки наші в'язальниці працюють, я хочу подати деяку інформацію. Як відомо, що талант – то дар Божий, так принаймні говорять. Вишивання – це дуже кропітка праця, не кожному це під силу. Але в нашому колективі є жінка – вишивальниця, ви її діти всі знаєте і навіть не здогадуєтесь, яким талантам вона володіє. Це Валентина Василівна – яка не просто вишиває візерунки, а вишиває ікони – лики святих. Ось її вироби: (коментування вишивок, шедеври мистецтва).

Більш детальніше вам розповість вишивки. А зараз я, від імені всіх присутніх в залі, дозвольте побажати Валентині Василівні міцного здоров'я, творчої наснаги на довгі роки, і даруємо Вам пісню „Лебідки” (бандуристи).

Ведучий.

Календар нам відкриває наступну сторінку. 19 грудня. Всі мабуть здогадалися, що це за свято.

Читець.

Всім давно відомо, що це свято святого Миколая-Чудотворця, захисника усіх бідних і знедолених. Та найбільше Миколая вшановують діти, яким приносить у свій день чемним та слухняним дітям подарунки, які тихенько вночі кладе їх під подушку. Особливою повагою в народі користується ікона Миколи-Чудотворця, вона була і напевно є в кожній сім'ї.

(Дзвонять дзвони, діти-ангели вносять ікону Миколи-Чудотворця).

Опис ікони. Хто з вас бачили цю ікону, знаєте як виглядить: це старенький сивий дідусь з суворими і, водночас, лагідними очима.

Ангел 1.

То не місяць ясний сходить,
Не цар гряде,
То до нашої школи
Миколай іде.

Ангел 2.

Той, хто Божим заповітам
Був вірний до скону,
Хто був бідним і нещасним
Завжди в оборону.

Ангел 3.

Все багатство він віддав
Бідним і стражденним,
За життя його всі мали
Святим і блаженним.

Ангел 4.

Всіх згадає, всім він знайде
Дар свій по заслугі.
За те святий Миколай
Дорогий нам дуже!

Ангел 1.

І приходять він до нас
Перед Новим роком
Щедрим, добрим і багатим
Пресвятим Пророком.

Ангел 2.

А щоб всіх вас Миколай привітав, Молитву ангелу-хранителю прочитай.

Ангелу-хранитель мій,
Завжди при мені стій.
Вранці, ввечері і вночі
Будь мені до помочі.

Ведучий.

Так, мандруючи сторінками народного календаря, ви дізналися про звичаї, святкування зимових передріздвяних свят.

- Які? повторимо їх дати та назви. Попереду Новорічні та Різдвяні свята, а це вже наступна наша подорож. То ж до нових зустрічей. Веселих вам свят. Хай щастить всім і гостям і дітям.

Діти співають „Веселкову” (приспів).

Хто я такий? Мій автопортрет

Мета: Формувати вміння складати опис людини; розвивати спостережливість, увагу, образне мислення та мовлення; збагачувати й уточнювати словниковий запас учнів; виховувати людяність, увагу до свого внутрішнього світу, вміння спілкуватися з однокласниками.

Наочність:

1) абетка чарівних слів;

2) план опису зовнішності людини;

3) портрет „Дівчинка у вінку” Іжакевича, і „Автопортрет” Т.Г.Шевченка.

I. Повідомлення теми і мети бесіди.

II. Учитель: Діти, вдома ви склали абетку чарівних слів. Давайте поділимося своїми знахідками. Будемо називати в алфавітному порядку добрі слова. (Вчитель вивішує на дошці абетку чарівних слів).

А – активний

Б – бережливий, бадьорий

В – ввічливий, відважний, вимогливий, винахідливий

Г – гостинний

Д – добрий, дисциплінований, допитливий

Ж – життєрадісний

З – заповзятливий

І – інтелігентний

К – культурний

Л - люб’язний, ласкавий

М – милосердний, моральний

Н – надійний, наполегливий

О – охайний

П – правдивий

Р – радісний

С – сердечний, сумлінний, старанний
Т – терпеливий, тактовний
У – умілий, уважний
Ф – фантазер
Х – хоробрий
Ц – цілеспрямований
Ч – чесний, чуйний
Ш – шляхетний
Щ – щедрий
Я – яскравий.

Учитель: Які якості властиві тобі? А які хотів би надбати?

Оскільки добрі слова мають чарівну силу і несуть позитивну енергію, давайте поповнювати їх запас і щедро ділитися зі своїми друзями, рідними, однокласниками. Спробуємо зробити зараз це ось так.

III. Гра „Чарівні слова”

Діти розраховуються на перший та другий. Перші номери утворюють зовнішнє коло, а другі – внутрішнє, стають обличчям один до одного, тримаються за руки. Діти, які стоять у внутрішньому колі, говорять чарівні слова, а діти зовнішнього кола слухають їх. По команді вчителя діти внутрішнього кола роблять крок вправо і гра продовжується до тих пір, поки діти внутрішнього кола не обійдуть всіх дітей зовнішнього кола. Потім учасники гри міняються місцями. (Гра повторюється).

IV.Учитель. Діти, в житті дуже важливо вміти оцінити себе, свого товариша і прагнути щодня бути кращим. Маленькі деревця мають декілька гілочок, а перетворюються на могутні дерева. Так і ми повинні вчитися бути добрими, чесними, щирими, сміливими, розумними, а для цього треба багато працювати над собою.

Давайте поміркуємо, у якій послідовності слід описувати зовнішність свою або свого товариша. (Відповіді учнів).

Орієнтовний план опису зовнішності людини (по макетах) за допомогою сенсорних відчуттів:

1. Хто ця людина?
2. Що найперше впадає у вічі в її зовнішності

3. Її зріст, постава
4. Волосся, зачіска
5. Риси обличчя
6. Одяг
7. Загальне враження: що подобається, а що, можливо, ні.

Пояснення вчителя. Відтворюючи за допомогою слова зовнішній вигляд людини, потрібно звернути увагу на ті ознаки, які для цієї особи є істотними, тобто впадають у вічі, відбувають певні риси її характеру, відображають її душевний стан або настрої. В одному випадку це риси обличчя, в іншому – одяг або манера говорити.

Враховуючи це зараз ми пограємо в гру: „Опиши свого товариша”.

Умова гри. Один учень сідає на стілець, а інший – кладе йому руки на плечі, стає за спиною і представляє його.

Зразок. Я хочу представити вам свого однокласника. Його звать Сергієм, а в сім'ї його ласкаво називають «Сонечком». Він добре вчиться і у всьому надзвичайно старанний. Сергій симпатичний, середнього зросту, стрункий, світловолосий, з охайною зачіскою. У нього смугляве обличчя, голубі очі. Одягнений він у синю випрасувану сорочку і чорні джинси. Завжди справляє хороше враження

V. Учитель вивішує портрет „Дівчинка у вінку” і „Автопортрет” Т.Г.Шевченка.

- Діти, чим відрізняються ці портрети? (Відповіді учнів).

Учитель. Портрет „Дівчинки у вінку” намалював український художник Іжакевич.

„Автопортрет” Т.Г.Шевченка належить пензлю самого Кобзаря.

- Як ви розумієте слово автопортрет?

Так, автопортрет – це портрет художника, виконаний ним самим.

А зараз за допомогою слова і орієнтовного плану кожен з вас спробує намалювати свій автопортрет. (Відповіді учнів).

VI. Учитель. Серед нас більшість українців. Як маленькі струмочки, що впадають до великої ріки, ми всі – часточка могутньої річки, що зветься Україною. Доброта і чуйність, співпереживання і щиросердечність, уміння розділити чужий біль, вчасно підтримати у важку хвилину – це у характері нашого народу.

Бути добрим нелегко. Треба менше говорити про добро, а просто постійно його робити.

Не говори про доброту

Учень 1 Не говори про доброту,
Коли ти нею сам не сяєш,
Коли у радощах витаєш,
Забувши про чужу біду.
Бо доброта не тільки те,
Що обіймає тепле слово.
В цім почутті така основа,
Яка з глибин душі росте.
Коли її не маєш ти,
То раниш людяне в людині.
Не має вищої святині,
Ніж чисте сяйво доброти.

О. Довгий

Татова порада

Учень 2 Прибіг щодуху син додому,
До тата голосно гука:
- А я провідав у лікарні
Свого товариша – друга!
То ж правду, тату, я – чутливий
І маю серце золоте?
Замисливсь тато на хвилину
І так сказав йому на те:
- Коли тебе в тяжку годину
Людина виручить з біди,
Про це добро, аж поки віку,
Ти, сину, пам'ятай завжди.
Коли ж людині щиросердно
Ти зробиш сам добро колись,

Про це забудь, аж поки віку,
Мовчи й нікому не хвались.

Л. Компанієць

Гра. Діти встають в коло, стуливши долоньки, промовляють: „Я бажаю всім добра і щастя”. На кожне слово долоньки стуляють або розтуляють.

Потім діляться з усіма тими чарівними словами, які засвоїли.

VII. Домашнє завдання. Намалювати автопортрет. Поповнити абетку чарівних слів.

Екологічне виховання учнів початкових класів

Гра „Поле чудес”

У грі беруть участь учні, запрошені батьки, вихователі.

Вихователь:

Сьогодні гра не буде транслюватися в прямому ефірі, але можливо після цієї гри комусь із вас захочеться написати листа із кросвордом до Якубовича і взяти участь у справжній грі.

Ведучий учитель, який керує грою, оголошує тему гри: *Жива та нежива природа.*

1-й тур: рослини.

Вихователь:

Майже всі кімнатні рослини потрапили до нас із місцевостей з теплим кліматом і добре розвиваються у теплицях, або в житлових приміщеннях.

Завдання:

Ця кімнатна рослина дуже поширена, вона прийшла до нас із пустель і сухих степів. Ця рослина вологу запасає в м'ясистому стеблі. Листя перетворилося на колючки. Рослини ці ростуть дуже повільно (кактуси).

Квітка, назву якої треба вгадати, вперше з'явилась в Європі у 1554 році, коли привезли її з Туреччини. Зараз її можна побачити в кожному саду різного кольору, розквітає вона в травні, у нас на Україні (тюльпани).

Весною росте у лісочку,

І схожа вона на дзвіночки.
Духмяний, сильний запах має,
Кожен її в лісі зустрічає (конвалія)

Рослина багаторічна, поширена як бур'ян на пустирях, на узбіччях шляхів, під тинами. Використовують із лікувальною метою (кропива).

Музична пауза: Штраус „Танок квітів”. Відгадати музичний твір і його назву.

Багаторічна рослина, яка у природних умовах росте в Африці. Вона запасає вологу у товстому листі, любить тепло і світло. Ця рослина має лікувальні властивості; у медицині використовують сік і листя цієї рослини. Ваші мами користуються косметикою з додаванням цієї рослини. В назві цієї рослини чотири голосних і одну приголосну букву (алоє).

II-й тур

Завдання на тему "Птахи"

Мабуть усі знають цього чудового птаха і відчують приплив радості і доброго настрою, коли почують його у весняному лісі. Це невеличкий птах, трохи більше за шпака. Силует і забарвлення такий, як у яструба – лісових розбійників, тому маленькі пташки, побачивши цього птаха, з жахом тікають, а цей птах тим часом знаходить їхні гнізда і відкладає свої яйця, але цей птах приносить величезну користь – він поїдає волохатих гусениць, яких не їдять інші птахи (зозуля).

Невеликий лісовий птах. Під час осінніх і зимових кочівель залітає в сади і парки. Самці мають червоні груди (снігурі).

Осілий, білобокий, стрекотливий птах, має строкате забарвлення, хвіст довгий (сорока).

Швидко скрізь цей птах літає,
Безліч мошок поїдає,
Над вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує (ластівка)

Гра з уболівальниками:

Як називається комаха, якій поставлено три пам'ятники: один у Польщі і два в Японії (бджола).

У якого птаха найбільша сім'я? (куріпка – 26-28 пташенят).

III-й тур

Явища природи:

Завдання:

Що таке: і пливе і летіється,
З каменем не раз зіткнеться,
Як немає – все всихає,
Звір і птаха помирає (вода).

З висоти у темні ночі
Дивляться на землю очі,
Цілу ніч вони не сплять –
Мерехтять, палахкотять,
Наче перли-самоцвіти (зорі)

Враз земля навкруг німіє,
Бо яскраві і страшні
В'ються в небі змії, змії, –
Грізні стріли вогняні (блискавка)

Вона бува хмаринкою,
Бува вона й краплинкою,
Зимою ще й сніжинкою (вода)

(Переможець виходить в супергру).

Завдання:

Хижак має щупальця. Зовні зовсім невинна тварина, істота від 5 до 20 см., а називають її морською осою. Хто це? (медуза).

Інформацію дає підготовлений учень.

Морська оса живе у водах, які омивають Австралію, причому кажуть, що австралійці бояться її більше, ніж акул. Якщо людина доторкнеться до неї, то буквально через скільки секунд відчується пекучий біль, який через 2-3 хвилини стане на стільки сильним, що

потерпілий втрачає свідомість і потоне. Якщо ж людину витягнути – то однаково через 3 години наступить смерть. Тому що усі дихальні шляхи її заповнить пінистий слиз і поверхня медузи вкрита тисячами жалких клітин, наповнених отрутою.

Про перемогу в супергрі оголошують по шкільному радіо, відзначають на лінійці.

Гра „Поле чудес” проходить в тиждень екологічного виховання.

Букваріку, прощай!

Тема. Прощання з Букварем.

Мета. Виховувати у школярів любов до книги як до джерела знань, формувати читацькі здібності.

Обладнання. Святково прибраний зал. На сцені трон, де сидить цар-Буквар. На дошці плакати «Прощай, Букваріку!», «Хай живе Буквар — перша книжка твоя!».

Ведуча.

Є святкових днів багато На листках календаря, А між ними й наше свято — Вшанування Букваря.

Ведучий.

За морями, за горами Кажуть: є така земля Із усякими дивами І це — царство Букваря!

Ведуча.

А живуть там різні букви: І великі, і малі, І друковані, і писані — Місце всім є в Букварі.

Ведучий.

А довкола нього — слуги, Бережуть його заслуги. Знак Питання всіх питає, Крапка всім відповідає, Знак окличний — окликає, Кожен їх у царстві знає.

Ведучий.

Шановне товариство, наша казка На честь Букваря, тож слухайте,

будь ласка.

Ведуча.

В країні Української мови, На вулиці Алфавітній Буквар проживає. Газдиню — дружину Азбуку І 33 доні має.

Ведучий.

Був дуже розумний і найбільше любив серед вас

Малих діточок, які приходять у перший клас
Бо 1-го вересня першокласники
Букваря запросили,
Із дочками його дружили т
А нині за працю велику наші малята
Підготували веселе прощальне свято.
Буквар щасливий, а букви від радості аж стрибали,
Вдяглися гарно і пісню весел
(Пісня).

Вчитель. А свято наше сьогодні незвичайне. Незвичайне тому, що ми з вами помандруємо в історію нашого краю, в його далеке минуле і дізнаємось, які почесні професії мали родичі, діди, прадіди.

Ведучий.

*Гей, малята-соколята,
Сонце дзвонить,
Час у путь
Не за морем — Рідним краєм
Де панує
Отче слово й Рукомисло,
Там вас ждуть
І надіються навзаєм.*

Ведуча.

*Гей, малята-соколята,
Сонце кличе.
Час у путь.
(Пісня).*

Вчитель. Тож, юні друзі, не барімося, а чимскоріше відкриваймо «Буквар» і мандруймо разом. *(На сцену виходять діти з коронами буквами слово «БУКВАР»).*

1-й учень.

Бондар

*Смерекові клепки стягнув обручами,
І котяться двором таздівські обновки.
Дійниці і діжі вповні з калачами,
Цебри та на воду коновки.*

2-й учень.

Умілець

Без ремісних шкіл, челядництва, принуки,

*А сам із себе він є майстер на всі руки.
Кує, різьбить, і ліпить, і карбує,
І ще святині-храми до небес будує.*

3-й учень.

Коваль

*З-під молота — як не підкова, то леміш,
А у віддяку — тепла усмішка і гріш.
І поки у кузні горно ще не мліє,
Кує і про челядника все мріє.*

4-й учень.

Вишивальниця

*Схилилась до вікна і голкою узорить,
А полотна сувій — ні краю, ні кінця.
Палає сонцем «гладь» і низь у барви дзвонить
Із вишиваночок, що внукам до лиця.*

5-й учень.

Антиквар

*Із дня у день збиває цінні речі,
Як дар з руки у спадок нам,
І Помагайлик — хлопчик із малечі
Теж нишпорить, аж заздрісно котам.*

6-й учень.

Різьбяр

*Різцем чарівним все: і поля, й сонця квіт
Укrapлює в тарелі, рахви, топірці.
Не в тому щастя є, що майстра славить світ,
А в тім, що побіч син із різчиком в руці.*

Ведуча.

*Ви освоїли буквар,
Вже підросли на цілий рік
Для України і родини.
Є надія: між Майстрами
Теж зумієш Майстром стать
В ріднім краї залюбки.*

*Гей, малята-соколята,
Світ-Буквар уже чекає
Не лінивих — беручких.
(Виходить Буквар).*

Буквар.

Молодці, діти! Добре старалися, гарно вчилися. Та я пам'ятаю, що з нами працювали й інші підручники.

Учні (разом). Математика! (Виходить Математика).

Математика. Так, я теж працювала з першокласниками.

Раз, два. Три. Чотири. П'ять.

Вміють діти рахувать.

Але хто мене не знає,

Хай даремно не гуляє.

Як уроки діти вчать —

Ставлю їм тільки одинадцять,

А хто вчить їх трохи гірше,

Ставлю трієчку — не більше,

За невивчені слова

Я поставлю тільки два.

А лінивим, недбалим

Одиничку я поставлю.

Щоби весело гулять,

Всі уроки треба знать!

Дуже точна я наука,

Вчіть мене завжди.

Буквар.

Ну що ж, шановна Математико! Як бачимо, діти добре навчилися читати, писати і лічити. А ще вони гарно вивчили літери алфавіту з якими познайомив їх буквар. Дізналися, які назви професій починаються на літери «БУКВАР».

Математика. Авжеж, Букварю, початкову грамоту першокласники за-своїли добре. Та їм треба вчитися і далі поглиблювати свої знання, щоб в майбутньому стати справжнім Майстром своєї справи.

Буквар. Буквар — це маленька частка тих великих знань, які дасть вам, любі діти, школа. Я мандруватиму далі, а замість себе залишаю інші підручники, які поведуть вас у прекрасний світ знань, навчатимуть любові до країни, де ви народилися й живете, де ви вперше сказали слово «мама».

*(Тричі плескає в долоні.
З'являється Читанка, Українська мова, Музика та інші
підручники).*

Буквар *(до вчительки)*. Ось, познайомтесь, будь ласка, з новими
підручниками. Віднині вони — ваші надійні друзі.

Читанка. А зараз, любі друзі, ми послухаємо, чи вмієте ви
розгадувати загадки.

Не кущ, а з листочками,

Не сорочка, а зшита.

Не людина, а говорить.

(Книга)

Українська мова.

Біла нивка невеличка,

Там розсипана тиеничка,

Очками її зберем.

Нумо, білу нивку обробляти —

Будем все на світі знати!

Що це таке?

Каже мудра мишка... (книжка).

(Пісня про Буквар. На сцену виходить шкільний бібліотекар).

Бібліотекар. Любі діти! Ми дуже раді, що наша країна Читалія
поповнилася новими читачами. Ми радіємо з ваших успіхів у
навчанні, а в дарунок від імені держави ви одержали перший
підручник — Буквар. Книги — це з дитинства ваші вірні друзі.
Читайте їх. Наша шкільна бібліотека завжди відкрита для вас.
Сьогодні ви станете постійними читачами нашої бібліотеки.
Обов'язково до нас!

Буквар *(до підручників)*.

Цих діток я прошу навчати

Того, що знаєте самі. (До учнів)

А вас прошу не лінуватись

І вчить уроки день при дні,

І берегти книжки! Віднині

Найперші друзі вам вони.

Читанка.

Я — читанка нечитана

Навчатиму ваш. клас.

Я з вами говоритиму

*І слухатиму вас.
Букварику, мій братику,
Розумна голова,
Твої веселі літери
Складатимуть слова.
А ти спочинь до вересня
Чи просто погуляй.
Букварику, мій братику,
Спасибі і прощай!*

Рідна мова.

*Багатий світ незвіданий:
То сонечко, то сніг.
Хто мову має рідную —
Багатий від усіх.*

Математика.

*Щоб весело гулять,
Всі уроки треба знать.
Наука дуже точная —
Учіть мене на «відмінно».*

Музика.

*Всі обрії ставатимуть
Високі та ясні,
Коли пісні лунатимуть
Про наші мирні дні.*

Всі хором.

*Прощавай, Букварику,
Наш найкращий друже!
Ми тобі, Букварику,
Дякуємо дуже!*

Учень.

*Ніколи не забудемо
Про друга Букваря!
Ми завжди вчитись будемо
Для щастя і добра!*

Буквар.

*А тепер свої слова
Вам скажу останні я:
Більше розуму та хисту,
Таланту без краю,*

*Мати душу добру, чисту,
Вдачу чесну, кременисту —
Ось чого бажаю.
Серце тішити красою,
В ній шукати раю,
Впитись творчістю святою,
Науковою метою —
Ось чого бажаю.
Правду завжди боронити
Чесно, за звичаєм,
Серцем всім її любити
І для неї вік прожити —
Ось чого бажаю.
Працювати для народу
І для свого краю,
Боронити честь і вроду —
Ось чого бажаю! (Пісня про вчительку).*

Вчитель.

Ось і закінчилось наше свято. Ви, дорогі діти, і піднялись ще на одну сходинку на шляху до знань. Нехай цей шлях буде для вас радісним і цікавим. У добру і щасливу путь!

СЦЕНАРІЙ ДО ДНЯ СВЯТОГО МИКОЛАЯ

Свято відбувається в актовому залі школи. Приміщення прикрашене у традиційному українському стилі. На видному місці - образ Святого Миколая, вкритий вишитим рушником.

Звучить музика.

На сцену виходять діти.

Хлопчик

Доброго здоров'я!

Дівчинка

Любі друзі!

Хлопчик

Ми раді Вас вітати нанашому святі. Адже сьогодні, 19 грудня, День Святого Миколая - улюбленця всіх дітлахів.

Дівчинка

Вважається, що протягом року Миколай стежить за всіма хлопчиками та дівчатами й записує їхні вчинки до двох книжок: хороші до білої, погані – до чорної. А в ніч на 19 грудня Святий обходить домівки і залишає малечі подарунки, на які вона заслужила.

Хлопчик

Якщо дитина весь рік була слухняна, чемна, працююча, Миколай кладе їй під подушку гостинця. А якщо неслухняна, вередлива, або ледача, то вона отримує від Миколая різочку – вербовий прутик, щоб знала, як слід поводитись. І от сьогодні ми перевіримо: чи всі з Вас заслужили подарунки від Святого Миколая?

Звучить музика.

Виходять діти у таночку

1 – а дитина:

Що нині за днина,
Що нині за свято,
Що сюди зібралось
Так гостей багато?

2 – а дитина:

Знаю, що за днина,
Знаю, що за свято.
То прийшли Україні
І нам честь віддати.
Всім нам честь віддати,

Бога привітати,
Про святого Миколая
У цей день згадати

3 – а дитина:

За вікном сніжок летить,
Вітром завіває,
Тож спішіть усі до нас
На свято Миколая!
Ну, а хто сюди прийшов,
Раді вас вітати
Веселіться і радійте
На нашому святі.

4 – а дитина:

Он, дивіться, покотилась
В небі зіронька ясна,
Десь за лісом зупинилась.
Що то значить? Хто вона?

(вибігла зірочка)

5– а дитина:

От якби до нас вона
В гості завітала,
Миколая привела
І обдарувала.

6 – я дитина:

Святий Миколаю, тебе ми благаєм!
Обдаруй нас теплотою,
Ласкою і добротою,
Щастя дай нашому роду,
І країні, і народу.

Танок зірочок.

Зірочки виводять ангелів

1 Зірочка

Грудень-місяць наступає,
Той зимі пора вже бути.

Зима холоди гукає: -
Запрягай вітрів у путь!

2 Зірочка

Вітри швидко підхопили
Хмару з снігом, холоди,
Над землею пролетіли
Сніг припав, нема води.

3 Зірочка

На віконечках - малюнки,
Скоро свято Миколая
Принесе діткам дарунки разом з ангелом із раю.

4 Зірочка

В небі Ангели працюють,
Щоб зраділи всі малята,
І святому віз лаштують,
Бо чекає кожна хата.

1 Ангел:

Ніч розкрила чорні крила,
Землю в темряву сповила.

2 Ангел:

Сніг засипав всі дороги,
І поля, і перелогі.

3 Ангел:

А ні сліду не видати,
Ні стежиночки до хати.

Зірочки разом:

Вітаємо вас

1 Ангел:

Зі святом...

3 Зірочка:

А розкажіть будь ласка нам

1 Ангел:

Як же Миколай святий
Знає стежку до дітей?

Звучить музика вітру

Вітер (вбігає з мітлою):

Не турбуйтеся, слуги Божі!
Вітер радо вам допоможе.
Гляньте, ось мітлу я маю,
Всі шляхи позамітаю,
Брами всі повідчиняю
Я святому Миколаю.
(Замітає шляхи, ангели присвічують).

2 Ангел:

О, спасибі, Вітер-брате!
Гарно вмєш замітати.
Може б, ти ще допоміг,
Щоб світити місяць міг?
В темну ніч їзда тривожна,
Заблудити легко можна....

Вітер:)

Добре! Я під небо злину,
Сіру плаху з нього скину.
Вийде місяць з-поза хмар,
Ясний витягне ліхтар,
І усі шляхи осяє
Пресвятому Миколаю!

Звучить музика

Замітаючи сніг, виходить за лаштунки, за хвилю сцена стає освітленою.

3 Ангел:

Гляньте, місяць в небі світить!

1 Ангел:

Вже чекають чемні діти

На святого Миколая.

2 Ангел:

Ми йому на зустріч йдемо.

3 Ангел:

В кожну хату заведемо.

Ангели і зірочки виходять, з протилежного боку виходить чортик і хукає на пальці рук, робить зігріваючі рухи.

Звучить музика

Чортик:

Ой, холодна тут зима –
В пеклі ж холоду нема,
Вибравсь я, наче вліті!
В пеклі – жар, зима – на світі.
Я без шапки, без кожуха,
Відмерзають хвіст і вуха.
От біда! Чи довго ждати,
Поки всунусь десь до хати,
Де живуть погані діти,
Треба ж кості розігріти!

Під звуки музики пританцьовує та співає:

Ух, ух, ух, ух, ух....

Замерзає в мене дух!
Не поможе тут і плач –
Грійся, чортику, та й скач!

Танець нечистої сили.

(перестає танцювати)

Трохи розігрівсь.... Та цить!
Чути здаля сніг скрипить!
Хтось надходить. На хвилинку
Заховаюсь за ялинку.

(Чортик ховається.

Виходять Дівчинка та Хлопчик)

Дівчинка 1:

Чом, брате, не видати
Ні одного ангеляти,
Ні дзвіночків не чувати!
Може, Миколай Святий
Не прибуде до дітей?

Хлопчик:

Неможливо це, сестричко!
Ще хвилинку невеличку
Терпеливо ми заждімо.
Миколай Святий в наш дім
Вірю, скоро завітає,
Він про нас всю правду знає.
Ми ж усі учились пильно,
Не вели себе свавільно,
І чужого научались,
Та й свого не відцурались.

1 Ангел:

(непомітно вийшов з-за лаштунків, слухає розмову дітей, а потім мовить сам до себе)

Добрі, гарні діти!
Як же ними не радіти?

Чортик:

(вихиляється з-за ялинки)
Не мої це друзі-діти!
Ні, не маю чим радіти!

Дівчинка 1:

Ми до Господа молились,
Щоб багато дав нам сили,
Щоб багато дав охоти
Перешкоди всі збороти
І колись такими стати,
Як хотіли б тато й мати,
Як хотіла б вся родина

Й наша рідна Україна!

1 Ангел:

Добрі діти, гарні діти,
України пишні квіти!

Чортик:

Не мої це друзі, бачу –
З горя мало не заплачу.

Хлопчик:

(прислухається)
Сестро, чуєш?

Дівчинка 1:

Це дзвіночки!

Хлопчик:

Ангеляток голосочки!

Дівчинка 1:

Чуєш, брате?
„Ту-ру-ру!”
Здаля чути дивну гру....

Хлопчик:

Ангелята, видно, грають,
Як Святого проводжають.

Танок з ангелами.

*Дзвонять дзвіночки, грають труби, виходять поважно
виходить Святий Миколай у супроводі ангелів з іншого боку хлопчик і
дівчинка.*

Звучить музика

2 Ангел:

Просимо, глянь, Дідусю Божий:

Перед містом на дорозі
Ми зустріли цих дітей.

Святий Миколай:

Мир вам, діти! (благословляє)

Дівчинка 1:

О, святий наш Миколаю!
Не прогнівайся, благаю,
Що Тобі на зустріч ми
Серед ночі і зими
Аж за місто вийшли з хати!
Ми хотіли привітати,
Поклонитися Тобі...

Хлопчик:

Правду мовимо, далєбі!

Святий Миколай:

Добрі діти – вас я знаю!
Правду з ваших серць читаю,
З ваших синіх оченят –
Дуже, дуже з того рад!
Тільки ви вночі в зимі
Не пускайтеся самі
Віддалік від ваших хат!

Чортик:

Даремно я сюди припхався,
Замерз, ще й нежиті набрався. (чихає)
Брів снігами без кожуха,
Відморозив ніс і вуха.
Друзів тут моїх нема –
Все пропало.... все дарма!...

Чути завивання вітру, виходить вітер..

Музика вітру.

Звучить музика

Вітер:

Хто ти будеш?

Чортик:

Друг я твій!
Перемерз я – розігрій!

Вітер:

О, чортів я розумію!
Зараз я й тебе зогрію...

Звучить музика

(вітер з мітлою женеться за Чортиком, той втікає)

Сцена знов освітлюється, дзвонять дзвіночки, на сцену виходять святий Миколай з ангелами. Дівчинка та Хлопчик показують дорогу.

Дівчинка 1:

Ось ми в залі!
Погляньте – Олі, Галі
Ромки, Славки та Петрусі –
Українські діти всі!

Святий Миколай:

Пригортає дітей, а потім підступає до краю сцени і благословляє громаду дітей:

Мир вам, любі! Ласка Божа
Ваші душі хай осяє!
А громада ваша гожа,
Мов чудова квітка-рожа,
Хай росте і розцвітає
Без пригоди злої, лиха,
Мамі, татові на втіху,
А народові на славу!

Ангели:

Любі хлопчики й дівчата,
Вас вітають ангелята!

Святий Миколай (до ангелів):

А скажіть, небесні дітки, -
Ви ж для них найліпші свідки –
Чи ті діти, що у залі,
Ті спереду і там далі,

Більші, менші і маленькі,
Цілий рік були чемненькі?

Ангели (гуртом):

Так, вони були чемненькі,
Тата слухали і неньки.

Співає хор.

Святий Миколай:

Бачу я, ви добрі діти –
Буде з того Бог радіти!
Хай же вам, мов сонце світить,
Захищає, мов покров,
Божа ласка та любов!
Не за плату-нагороду,
А тому, що чесні зроду,
Що шляхетні, не пусті,
Правді служите святій.

Дівчинка 1:

Дякуємо Тобі, Святий,
Від усіх оцих дітей!

Хлопчик:

Обіцяємо добрими бути,
Слів Твоїх не призабути,
Завжди вчитися охоче,
Бо того Ісусик хоче,
І такими виростати,
Як бажають тато, мати
І увесь наш рідний край!

Танець «Україна».

Звучить музика

Слово для привітання надається директору

(вручення караваю)

Звучить музика

Святий Миколай:

Нині свято в вашім домі

І я вас вітаю,

Гарздів, здоров'я і доброї долі

Щиро вам бажаю.

Колись в цій школі я вже був,

Дарунки дітям роздавав,

До праці всіх вас закликав,

Наказував вам чесно жити,

Від зла тікати, а добро творити.

Сьогодні я приніс вам солодкі й смачні подарунки й усіх ними наділю: і чемних, і, навіть, не зовсім чемних, бо ви всі мені любі й милі.

Бережи свої та шкільні речі (бесіда)

Мета: уточнити й закріпити уявлення учнів про те, що кожна річ - це результат колективної праці; виховувати бережливе ставлення до своїх і чужих речей, шкільного майна, привчати відповідати за те, що вчинив із шкільним майном, вміти відповідати за скоєне правопорушення, за кожний свій поступок. Ознайомити учнів із законами та мірами покарання для неповнолітніх за скоєний той чи інший злочин.

Хід бесіди

У нашій державі щорічно будувались і будуються нові заводи, фабрики, дитячі садки, школи, житла, стадіони. Це робиться для того, щоб краще жилося нашим українським людям. Всі багатства, які є в нашому розпорядженні, добуті і створені робочими руками. Сьогодні ми поговоримо про те, як треба ставитися до речей, якими ви користуєтеся.

Уважно огляньте кімнату і скажіть, що ви бачите в класі. (Діти називають шафу, дошку, стіл і т.д.). Всі ці речі називаються шкільним майном.

А тепер поміркуймо, як же слід ставитися до шкільного майна. (Не ламати, не псувати, не бруднити і т.д.). А якщо і буває таке, що учень знищив шкільне майно, як ви думаєте, його слід покарати, чи просто не звертати на це уваги? (Відповіді учнів). Звичайно; діти, знищити шкільне майно - це злочин, за нього потрібно покарати учня. Якщо учень і не поламав, а тільки щось написав, видряпав це теж погано - це перший крок до злочину. А чи знаєте ви, що таке злочин? (Відповіді учнів).

Злочин - це погані, шкідливі поступки хлопчиків, дівчаток і дорослих людей, які шкодять окремим людям і державі. За кожен злочин правопорушник несе покарання.

Тому сьогодні ми і поговоримо про збереження шкільного майна. Цими шкільними партами і взагалі шкільними речами користується не одне покоління учнів. Нині ви вчитеся у 1 кл., а наступного року в цю кімнату придуть інші школярі, які теж захочуть сидіти за гарними, чистими партами. Чи знаєте ви, звідки з'явилися стіл учителя, парта, дошка та інші речі? Відомий письменник С.Я.Маршак так розповідає про це у вірші «Звідки стіл прийшов?»:

...Ось зошит, книга.

Бачу - знов З
а стіл сідаєш ти.
А звідки стіл оцей прийшов,
Ти б міг розповісти?
До нього пильно придивись,
Він сам сосною був колись.
Він ріс - по стовбуру текла
Прозорчата смола.
Та ось розпечена пила
У стовбур глибоко ввійшла.
Зітхнув він - і упав...
У лісопильні край струмка
Він став дошками з кругляка,
А в столяра-працівника
Четвероногим став...

Спробуйте назвати тих людей, які вклали свою працю у виготовлення дерев'яних шкільних меблів. (Діти називають столяра, лісоруба, маляра). Правильно, це ті люди, але слід згадати не тільки тих спеціалістів, які безпосередньо виготовляють меблі, а й тих, які бережуть багатства природи, примножують їх: саджають і доглядають дерева, збирають насіння, знищують шкідників, охороняють ліс.

- А що треба робити, щоб якнайдовше зберегти парти, дошки, шафи?

(Не ламати, не розхитувати, не дряпати, не бруднити, не забивати в них цвяхів).

Підсумовуюча розповідь учителя

- Діти, які особисті речі у вас є?

Відгадайте загадку Грицька Бойка:

Дуже я потрібна всім

І дорослим, і малим.

Всіх я розуму учу,

А сама завжди мовчу. (Книжка)

Які книжки є у вас? Як потрібно ставитися до них?

І підручники теж слід берегти, тому що над ними працювали люди різних професій, а в кінці року учні передають свої підручники майбутнім першокласникам, тому вони повинні бути чистими, охайними. Вчитель демонструє охайні підручники, якими користувались учні, і пропонує запам'ятати правила поводження з книжкою:

1. Бережи книжку - свою, бібліотечну, чи позичену в товариша.
2. Мий руки перед читанням.
3. Не пиши на сторінках книжки, не загинай куточків.
4. Не слинь пальців, коли перегортаєш сторінки.
5. Загорни книжку у папір, чи надінь обгортку.
6. Зберігай книжку у шафі або на полиці.
7. Розірвану книжку підклей.
8. Не став у книжку олівець або ручку - для цього є закладки паперові.

Цих правил слід дотримуватися, бо, не дотримуючись їх, ви можете теж стати правопорушниками. А як ви ставитеся до олівців, ручок, зошитів?

Гра «Про що розповідає портфель?» Учні витягують із портфеля свої шкільні речі і від першої особи розповідають: «Я зошит з письма. Оля мене береже, я вже списаний, але чистий, не зім'ятий, куточки не загнуті. Оля любить чистоту. Мені у неї зручно, а з портфелі затишно. Я маю свою хатинку - це папка для зошитів».

(Учні розповідають і за книжку, за лінійку і т.д.).⁴ Ми сьогодні багато говорили про шкільні речі. Ось послухайте вірш М.Пригари «Хто то?»

На носі чорнило,
На шапці чорнило,
Немов їх чорнильним дощем покропило.
На кожній долоні підписано: «Юра»
Скажіть, вам не стрівся такий замазура?
Біжить, підкидає він сумку з книжками.
А сумкою бився оце з хлопчачками.
Та тільки устиг замахнутись щосили
- Під ноги хлоп'ятам книжки полетіли,
Всіма сторінками сплеснули від ляку:
- Ой, хто угамує цього розбишаку?
У класі сидить він розвісивши вуха:
Того недочує, а те недослуха.
Учитель показує Волгу на карті,
А він вимальовує «Волгу» на парті.
Учитель диктує задачу про поїзд,
А наш замазура записує: «Поясі»
Та ще ображається потім:
«Дивіться! Чого за контрольну мені одиниця?»

- А в зошиті в нього мов курка блукала,
Ще й лапами кожну сторінку торкала.
І що там таке - не вчитаєш нічого.
Скажіть, ви не бачили хлопця такого?
Чи, може, когось, хто у вас на прикметі,
Ви зараз у цім упізнали портреті?
Коли він вам справді знайомий в лице
- Ми просимо нам розказати про це!

- Діти, про якого хлопчика розповідалось у цьому вірші? А чи заслуговує цей хлопчик на покарання? Так, його треба було б покарати, адже він нищив і книжки і сумку, і парту.

Значить, він є поганий учень, не любить він своїх речей, не береже книжок.

Запам'ятайте, діти, що завжди треба робити тільки добро, і пам'ятати гасло: «Бережи книгу - то твій друг!»

- Скажіть, а у нашому класі є такі учні, схожі на хлопчину із вірша? Від сьогодні вони стануть зовсім іншими.

Наприкінці бесіди виводиться моральне правило: «Кожний учень зобов'язаний бережливо ставитися до шкільного майна, особистих і чужих речей». Порушення цього правила - це перший крок до злочину, за що треба вміти відповідати. Використати вірш О.Вишні «Любіть книгу».

Весела подорож до країни Світлофорії (для учнів молодшого шкільного віку)

- Сьогодні, діти, ми розпочнемо веселу подорож до незвичайної країни, назву якої ви можете відгадати. Згодні?

В мене є три кольори, Всі для діла, не для гри. Пішоходи й водії Знають правила мої. Коли колір я міняю – Тих чи інших зупиняю. - Що ж це, діти?

(Світлофор)

- Отже ми розпочинаємо подорож до країни Світлофорії. Але для того, щоб вирушити в путь, нам потрібно вибрати транспорт. Які види транспорту ви запропонуєте?

(Діти називають варіанти)

- Але ж країна має назву Світлофорія. Який же транспорт доречніший? *(Автомобіль)*

(Виконуються вправи у вигляді фізкультхвилинки)

- Давайте зручно сядемо в автомобіль (сіли за парти)
- Плавно, але надійно закриємо дверцята (рух рукою)
- Не забудемо пристебнути паски безпеки (рухи руками)
- Натиснемо на газ (рух ногою)
- Поїхали!!!

(Звучить весела мелодія)

- Ось ми і доїхали до країни Світлофорії. І нас зустрічає головний правитель цієї країни – Світлофор. (Виходить учень у костюмі Світлофора).

Світлофор:

Переходь вулицю в дозволених місцях при (якому?) сигналі світлофора. (Яке?) світло забороняє перехід. (Яке?) попереджає.

(Помічники Світлофора допомагають дітям відповідати, тримаючи відповідний колір)

- Подорожуючи країною Світлофорією, ми бачимо багато перехресть, безліч вулиць. На кожній з них нам зустрічаються транспортні засоби. Давайте спробуємо відгадати!

На дорозі їх багато – Їде на колесах хата. Двері спершу ти відчиниш, На дивані відпочинеш, А вона в єдину мить Хоч куди тебе домчить! **(Автомобіль)**

Я живу у гаражі – перевозжу вантажі, Ще великий кузов маю, Людям всім допомагаю. Дрова я вожу, пісок. Іграшку на мій зразок Он малий хлопчак повіз. Я звичайний _____. **(Ваговіз)**

Двоє ніг у швидкого коня,

Має він одне око і роги.
Я катаюсь на ньому щодня,
Хоч і добре натомлюю ноги.

(Велосипед)

Залізний кінь, Фарбований І гумою Підкований. (Авто)

Я стою На ходу, А спинюся — Упаду. (Велосипед)

Є великий, є малий, З вантажами, легковий. По дорогах
поспішає, У собі людей катає. (Автомобіль)

Вгору ріжки підіймає І в дорогу вирушає Їздить тільки у містах,
І по буднях й по святах. (Тролейбус) Покрути його педалі Й повезе в
далекі далі. Є звичайний, є гірський, Жовтий, білий, голубий...

(Велосипед)

Я не їм вівса, ні сіна
Дайте випити бензину –
Всіх коней обжену,
Куди хочеш, побіжу.

(Автомобіль)

Як сідаєш – він бурчить, По дорогах швидко мчить. Та шолом слід
одягати І права водійські мати. (Мотоцикл)

Я стою на ходу,
А спинюся – упаду.

(Велосипед)

- А на цю загадку можна відповісти хором.

На дорозі є начальник.

Ім'я йому – ...

(Регулювальник)

(З'являється регулювальник із жезлом)

- Діти, скажіть, будь ласка, як називається чарівна паличка, що
знаходиться в руках у регулювальника.

- Як, ви ще не знаєте?! Чарівна паличка у країні Світлофорії має
назву жезл. І за його допомогою начальник всіх перехресть –
регулювальник зможе допомогти водіям та пішоходам не потрапити в
біду. Для цього існують спеціальні жести регулювальника.

(Регулювальник демонструє жести та пояснює їх значення.)

Окремо грі на розуміння жестів буде присвячено інше заняття)

- А наша подорож країною Світлофорією добігає свого кінця.
Якщо ця мандрівка вам сподобалася, то сюди ми ще не раз
повернемося. А зараз зменшуємо швидкість, натискаємо на гальма,

повністю зупиняємо машину, відстібуємо паски безпеки і дуже спокійно виходимо.

(Все супроводжується відповідними рухами)

- Знову ми у своєму класі. Чи сподобалася, діти, вам подорож? Що нового дізналися? З якими новими героями познайомилися? У якій країні побували? А ще одну загадку хочете відгадати?

Він на вулиці щораз

Оком блимає на нас.

Зупинися! Подожди!

Терпеливо стій-но!

А тепер, будь ласка, йди

Впевнено й спокійно.

(Світлофор)

Список використаної літератури

1. Асмолов А.Г. Психология личности, М.: МГУ, 1990.
2. Астапов В.М. – Введение в дефектологию с основами нейро и патопсихологии. – М.: Международная пед. Акад., 1994.
3. Астапов В.М. Введение в дефектологию с основами нейро- и патопсихологии. - М., 1990.
4. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М.: Прогресс, 1986.
5. Блейхер В.М., Бурлачук Л.Ф. Психологическая диагностика интеллекта и личности. – К. "Вш. шк.", 1978.
6. Бодалев А.А., Столин В.В. Общая психодиагностика. – М.: МГУ, 1987.
7. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М., 1998.
8. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика личности. – К., Здоровье, 1989.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К., Пернірпінь, 2004
10. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. – М.: Просвещение, 1995.
11. Выготский Л.С. Собрание сочинений. – М., Педагогика, 1983, т.5.
12. Гиппенрейтер Ю.Б., Пузырей А.А. Психология личности. Тексты. – М., Из-во моск. ун-та, 1982.
13. Жихарев А.М. Воспитательная работа в школах-интернатах для слепых детей. – М., 1984.
14. Кон И.С. В поисках себя. – Личность и её самосознание. – М., 1984.
15. Коррекционная педагогика. / Под ред. Б.П. Пузанова. – М., 1998.
16. Краткий дефектологический словарь. – М., 1964.
17. Лапшин В.А., Пузанов Б.П. Основы дефектологии. – М., 1990.
18. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1977.
19. Лубовский В.И. Психологические проблемы диагностики аномального развития детей. – М.: Педагогика, 1989.-
20. Магун В.С. Оценки и самооценки в структуре индивидуальности. – В кн.: Психодиагностические методы (в комплексном лонгитюдном исследовании студентов). – Л., 1976.
21. Майссен П.Х. и др. Развитие личности ребенка. – М.: Прогресс, 1987.
22. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика: ранний и дошкольный возраст. – М., 1997.
23. Обучение и воспитание детей во вспомогательной школе. / Под ред. В.В. Воронковой. – М., 1994.

24. Организация деятельности коррекционных образовательных учреждений. / Сост. Ф.Ф. Водоватов и др. – М., 2000.
25. Петровский А.В. Психология развивающейся личности.- М.: Просвещение, 1987.
26. Платонов Структура и развитие личности. – М., 1986.
27. Пожаров Л. – Психология аномальных детей и подростков – патопсихология. – М.-Воронеж.: Ин-т прак. п-и., НПО “МОДЭК”, 1996.
28. Психологічний тлумачний словник. Х., “Прапор”, 2004.
29. Рейнвальд Н.И. Психология личности. – М., Из-во Ун-та дружбы народов, 1987.
30. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М., 1973.
31. Рувинский Л.И. Самовоспитание личности. – М., 1984.
32. Рувинский Л.И., Соловьева А.Е. Психология самовоспитания.- М.: Просвещение, 1982.
33. Соколова Е.Т. Самосознание и самооценка при аномалии личности. – М., 1989.
34. Шорохова Е.В. Проблема “Я” и самосознание.- В кн.: Проблемы сознания. М., 1966.
35. Эльконин Д.В. Детская психология. – М., Учпедгиз, 1960.